

Udmåling af erhvervsevnetabserstatning for unge under uddannelse

Calculation of the compensation for loss of future earning capacity for young students

af ELISABETH ANDERSEN-MØLLER

Denne afhandling vurderer hensigtsmæssigheden af erstatningsansvarslovens regulering af udmåling af erhvervsevnetabserstatning for unge over 15 år under uddannelse. Afhandlingen tilsigter primært at klarlægge retsstillingen for unge på ikke-erhvervsrettede studier, men også problemstillingerne for unge på erhvervsrettede studier inddrages. Ved en gennemgang af den tidligere erstatningsansvarslov fra 1984 og retspraksis under denne lov klarlægges baggrunden for ændringen af erstatningsansvarslovens § 8, gældende fra 2002.

Lovændringen vil med inddragelse af praksis blive genstand for analyse, og på baggrund heraf vurderes det, at retsstillingen ikke er klar og forudsigelig for skadelidte og andre involverede parter i personskadesager. Der er på grund af sparsom praksis fortsat uafklarede spørgsmål, hvilket gør udfaldet af en eventuel retssag uforudsigelig. Derudover er noget af den ulighed og tilfældighed, der gjaldt under den tidligere lov, ikke elimineret, og der er således stadig væsentlige ubegrundede forskelle alt efter, om den skadelidte er under eller over 15 år på skadestidspunktet. Denne ulighed har sit grundlag i den fortsatte anvendelse af méngraden for beregningen af erhvervsevnetabserstatning for børn under 15 år, jf. erstatningsansvarslovens § 8.

Afslutningsvist vil der til brug for en diskussion af relevante løsningsforslag perspektiveres til gældende lov i de øvrige nordiske lande, der samlet viser, at det er muligt at forbedre retsstillingen ved at lovgive på en måde, der i større omfang individualiserer erhvervsevnetabserstatningen og samtidig sikrer retssikkerheden for skadelidte, men at en fuldstændig administrerbar, gennemskuelig og retfærdig løsning ikke er mulig på grund af de usikkerhedsmomenter, der gælder for netop unge under uddannelse.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING	2
1.1. Problemstilling og struktur	3
1.2. Afgrænsning af emnet.....	4
1.3. Metode	4
2. ERSTATNINGSANSVARSLovens BAGGRUND OG FORMÅL.....	5
2.1. Erstatningsansvarsloven i et historisk perspektiv	5
2.2. Betænkning 679/1973	5
2.3. Betænkning 976/1983	6
3. 1984-LOVEN	7
3.1. Retspraksis under 1984-loven.....	9
3.2. Vurdering af 1984-lovens hensigtsmæssighed	14
4. 2001-LOVENS FORMÅL OG INDHOLD.....	15

4.1. Betænkning 1383/2000	16
4.2. Praksis under 2001-loven.....	17
4.2.1. Erstatningsnævnets praksis	17
4.2.2. Patientforsikringens praksis	19
4.2.3. Arbejdsskadestyrelsens praksis	19
4.2.4. Retspraksis	22
4.3. Vurdering af retsstillingen ved 2001-loven og problemstillinger heri.....	27
4.3.1. Hvad er en erhvervsrettet uddannelse?	27
4.3.2. Årslønnen for en nyuddannet eller et mere konkret skøn?.....	28
4.3.3. Bevisbyrdeproblematikken	29
4.3.4. Momenter i vurderingen af skadelidtes erhvervsmæssige værdi	30
4.3.5. Sabbatår.....	31
4.3.6. Normalårslønnen kan anvendes både med méngrad og erhvervsevnetabsprocent	31
4.3.7. Aldersgrænsen i § 8.....	32
4.3.8. Kapitalfaktor 10 – også for helt unge skadelidte	32
5. NORDISK RET	33
5.1. Norsk ret	33
5.2. Svensk ret.....	36
6. KONKLUSION OG SAMMENFATNING AF LØSNINGSFORSLAG	38
7. LITTERATURFORTEGNELSE.....	40

1. INDLEDNING

Med Højesterets dom af den 15. august 2013 kom der for alvor gang i debatten om reguleringen af udmålingen af erhvervsevnetabsberstatning til unge under uddannelse. Lovgivningen blev beskyldt for at favorisere gymnasielever og anse andre studerende for at være ”mindre værd”. Dommen gav anledning til forargelse, men er et resultat af lovgivers ønske om en mere individuelt udmålt erstatning fremfor den tidligere meget standardiserede erstatning efter den tidligere gældende *erstatningsansvarslovs* (EAL) § 8.

Erhvervsevnetabsberstatningen har til formål at dække skadelidtes fremtidige økonomiske tab. Udmålingen er særlig vanskelig, når der er tale om unge under uddannelse, da den bygger på to hypoteser – en økonomisk fremtidsprognose *uden* skaden og en økonomisk fremtidsprognose *med* skaden. Dette skøn er vanskeligt, da den skadelidte ikke er indtrådt på arbejdsmarkedet, eller via en erhvervsrettet uddannelse har valgt en karrierevej, der er retningsgivende for fastsættelse af skadelidtes fremtidige indtægtstab. Unge under uddannelse har således, i modsætning til andre persongrupper, ikke en forudgående indtægt, der afspejler erhvervsevnen. Der vil derfor blive tale om et ”kvalificeret gæt”, idet usikkerhedsmomenterne er mange og store.

Forskellen på de to prognoser er grundlaget for fastsættelsen af en erhvervsevnetabsprocent, jf. EAL § 5, stk. 3, der sammen med en årsløn, jf. EAL § 7 og kapitalfaktor 10 danner grundlag for beregning af den skadelidtes tab, jf. EAL § 6, stk. 1. Den årsløn, der lægges til grund for beregningen, er som udgangspunkt den indtægt, som skadelidte har oppebåret i året op til skaden. En sådan retrospektiv fastsættelse er ikke retvisende, når skadelidte *ikke* har haft en forudgående indtægt f.eks. pga. uddannelse. Derfor skal der efter § 7, stk. 2, fastsættes en skønsmæssig årsløn, når særlige indtægts- eller ansættelsesforhold eller andre særlige forhold har gjort sig gældende. Denne skønsmæssige fastsættelse af årsløn for unge under uddannelse er særlig vanskelig, når skadelidtes uddannelse ikke er erhvervsrettet, fordi man da almindeligvis ikke har nogle konkrete holdepunkter for en prognose for skadelidtes fremtidige erhverv uden skaden.

Baggrunden for den nuværende regulering findes i kritikken af de tidligere regler om erhvervsevnetabserstatningsudmåling for unge under uddannelse i EAL fra 1984 (1984-loven). Der blev dengang udmålt en méngradsrelateret erhvervsevnetabserstatning for børn og andre skadelidte uden "årsløn" efter EAL § 8. Fælles for denne persongruppe var, at de alle havde en erhvervsevne, men at denne overvejende ikke havde været indtægtsgivende. Metoden var enkel at administrere og førte til hurtige afgørelser, ligesom den var forudsigelig og dermed skabte retssikkerhed for de skadelidte og andre involverede parter. Problemet med denne metode var dog, at mange skadelidte kun i meget ringe grad fik deres fulde økonomiske tab dækket, mens andre blev overkompenseret, fordi den medicinsk betingede méngrad ikke kunne henføres direkte til det økonomisk betingede erhvervsevnetab. Endvidere var det en betingelse for erhvervsevnetabserstatning, at méngraden var på mindst 15 %, hvorfor mange skadelidte ikke fik erhvervsevnetabserstatning på trods af en faktisk forringelse af erhvervsevnen. Et klassisk eksempel herpå er en kommende pianist, der mister en finger – en beskedent méngrad, men et ikke ubetydeligt erhvervsevnetab.

Efter at 1984-loven i retspraksis viste sig uhensigtsmæssig på flere punkter, blev den revideret ved 2001-loven, hvor lovgiver bl.a. søgte at gøre udmålingen af erhvervsevnetabserstatningen mere individualiseret. De gamle "§ 8'ere" blev delt op, således at kun børn under 15 år er omfattet af en regel om standardiseret erstatning ud fra en betragtning om, at det før denne alder ikke er muligt at vurdere erhvervsevnetabet, mens de andre, unge over 15 år under uddannelse og hjemmearbejdende ægtefæller og samlever, i stedet skal have fastsat erhvervsevnetabserstatningen efter §§ 5-7. For børn under 15 år anvendes en normalårsløn, der sammen med méngraden (mindst 5 %) anvendes i beregningen af erstatningen. For de øvrige skal erstatningen beregnes med erhvervsevnetabsprocenten (mindst 15 %) og en skønsmæssigt fastsat årsløn, jf. § 7, stk. 2. Hvor skadelidte er i gang med et erhvervsrettet studie, kan årslønnen for en nyuddannet finde anvendelse, mens det ved ikke-erhvervsrettede uddannelser, f.eks. gymnasieuddannelser, er muligt at anvende en analogi af § 8.

2001-loven har nu været i kraft i en årrække, men der er stadig adskillige uafklarede forhold, fordi retspraksis er yderst sparsom. Højesterets dom af den 15. august 2013 har givet en vis afklaring, men har samtidig medført nye uklarheder vedrørende unge skadelidtes retsstilling, for så vidt angår erstatning for tab af erhvervsevnen.

1.1 Problemstilling og struktur

Beregningen af erhvervsevnetabserstatning for børn og unge under uddannelse har altid været et problem for lovgiver, da det for denne persongruppe er særdeles vanskeligt at opstille en realistisk økonomisk fremtidsprognose til brug for erstatningsudmålingen. Denne afhandling har til hensigt at klarlægge, om den nuværende regulering af erstatningsudmålingen for tab af erhvervsevne er hensigtsmæssig, når den skadelidte er under uddannelse, og om det er muligt at lovgive på en måde, der i højere grad sikrer en retvisende erstatningsudmåling.

Problemstillingen vedrørende fastsættelsen af erhvervsevnetabserstatning for unge under uddannelse kan deles op i to selvstændige problemstillinger. Der må skelnes mellem studerende på erhvervsrettede studier og studerende på ikke-erhvervsrettede studier, hvoraf sidstnævnte volder flest problemer, da der her ofte ingen eller kun meget få reelle holdepunkter er for en fremtidsprognose.

For studerende på erhvervsrettede uddannelser vil lønnen for en nyuddannet ofte kunne lægges til grund. Men er den retvisende, hvis skadelidte kun lige er påbegyndt uddannelsen, eller skal der føres bevis for, at uddannelsen ville være blevet gennemført? Hvornår har man været i gang med uddannelsen længe nok til at bevise, at man er studieegnet, og i hvilket omfang kan der lægges vægt på frafaldsprocenter, dårlige karakterer, ringe studieaktivitet mv.? Vil det i alle tilfælde være gennemsnitslønnen for en nyuddannet, der skal lægges til grund, eller vil særlig

specialisering eller særligt gode karakterer føre til en højere årsløn end gennemsnittet af de færdiguddannede?

Kernen af udfordringerne for unge under uddannelse er dog, at de skadelidte på ikke-erhvervsrettede uddannelser i høj grad efterlades i en gråzone, idet der hersker uklarhed over, hvornår en analogi af § 8 finder anvendelse, og hvornår årslønnen fastsættes efter et konkret skøn. Som illustration af problemstillingerne kan nævnes følgende: Hvornår kan et studie betegnes som erhvervsrettet? Vil man altid anvende normalårslønnen i EAL § 8, når der er tale om et ikke-erhvervsrettet studie, eller vil studerende på ikke-erhvervsrettede studier få fastsat årslønnen ud fra et ”friere skøn”, som det er udtrykt i en nyere landsretsdom?¹ Hvilke momenter indgår i dette skøn; karakterer, lærere og studievejlederes udsagn, skadelidtes eget udsagn? Hvilke beviskrav er skadelidte pålagt? Og gælder den konkrete årslønsfastsættelse ligeledes for de unge studerende, der er over 15 år, men stadig ikke har afsluttet deres grundskoleforløb, eller vil der i disse tilfælde *altid* mangle konkrete holdepunkter?

Undersøgelsen af den nugældende regulerings hensigtsmæssighed vil dels ske på baggrund af en kort redegørelse for retsstillingen før og under 1984-loven, dels en undersøgelse af de problemstillinger loven medførte. Herudover vil der blive redegjort for 2001-loven, der tilsvarende bliver genstand for analyse med inddragelse af relevant praksis. Der vil herved gives en vurdering af de konsekvenser, loven indebærer for unge under uddannelse.

Foruden lovtæksten og forarbejderne vil analysen og fortolkningen i særdeleshed blive baseret på retspraksis samt praksis fra andre relevante myndigheder, der træffer afgørelser om erhvervsevnetabserstatning for børn og unge under uddannelse. Der vil ydermere blive perspektiveret til andre nordiske lande for at klarlægge, om der her findes systemer, som kunne være formålstjenlige løsningsforslag for det danske retssystem. Det vil på baggrund af afhandlingens analysedel og perspektivering blive diskuteret, hvorvidt det er muligt at lovgive på en måde, der i højere grad individualiserer erhvervsevnetabserstatningen og samtidig sikrer retssikkerheden.

1.2 Afgrænsning af emnet

Af hensyn til de formelle krav til afhandlingen har det været nødvendigt at afgrænse området, således at den kun retter sig mod de problemstillinger, der udspringer af lovgivningen, for så vidt angår børn og unge under uddannelse, der er fyldt 15 år. Der vil dog i begrænset omfang blive introduceret til retsstillingen for de øvrige ”§ 8’ere” under 1984-loven: Børn under 15 år (nu omfattet af § 8) og hjemmearbejdende ægtefæller og samlevende (nu omfattet af § 7, stk. 2). Henset til denne afgrænsning vil der kun indgå andre regler, såfremt de anses for nødvendige for forståelsen.

Gennemgangen af retsstillingen før og under 1984-loven vil begrænses så vidt muligt, da hovedtemaet er den aktuelle retsstilling og løsningsforslag til de problemstillinger, denne medfører. 1984-loven vil derfor kun blive behandlet i det omfang, det er relevant for forståelsen af 2001-lovens formål.

1.3 Metode

Metoden for denne afhandlings udarbejdelse er en traditionel retsdogmatisk metode med beskrivelse, analyse og systematisering af gældende ret, ligesom der inddrages komparativ ret i form af en analytisk metode, hvor landenes retsstilling på området sammenlignes, og ligheder og forskelle bliver præciseret. Relevante retsregler vil blive anskuet i deres sammenhæng på baggrund af deres tilblivelse og de formål, der søges realiseret. Herudover vil også teoretisk materiale blive inddraget, herunder lovkommentarer, lærebøger og artikler. Retspraksis og administrativ praksis vil blive inddraget, og fortolket og systematiseret.

¹ FED2006.187V

2. ERSTATNINGSANSVARSLovens BAGGRUND OG FORMÅL

2.1 EAL i et historisk perspektiv

Før EALs ikrafttræden var det karakteristisk for dansk erstatningsret, at udmålingsreglerne på personskadeområdet ikke hvilede på lovbestemmelser, men derimod var udviklet gennem domstolenes praksis. Egentlige lovbestemmelser inden for erstatningsretten hørte til undtagelsen og fandtes kun i form af ansvarsregler inden for visse særlige områder, eksempelvis *færdselsloven*.

Man arbejdede ikke dengang med begrebet *erhvervsevnetabserstatning*, men derimod begrebet *invaliditetserstatning*, som tilsigtede at erstatte skadelidtes fremtidige indtægtstab. Som udgangspunkt havde domstolene adgang til at udøve et konkret skøn, men generelt bar udmålingen af erhvervsevnetabserstatning i høj grad præg af at være standardiseret. Til brug for bedømmelsen af invaliditetsgraden blev der sædvanligvis indhentet en erklæring fra Direktoratet for Ulykkesforsikring² om invaliditetsgraden, hvis skaden ville have hørt under *ulykkesforsikringsloven*.³ Vigtigt at bemærke er, at denne invaliditetsgradsbedømmelse altovervejende byggede på lægelige kriterier, og var udtryk for en gennemsnitsnorm, hvorfor den ikke i alle tilfælde var retvisende og derfor også blev kritiseret.⁴

Særligt vedrørende unge skadelidte fandtes der ved arbejdsskader en praksis efter den dagældende ulykkesforsikringslov. Lovens § 44, stk. 6, fastslog, at årslønnen ”for den dels vedkommende, der angår tiden efter det fyldte 21. år skal regnes med den indtægt, som sædvanligvis oppebæres af personer på 21 år og derover med samme uddannelse i samme eller dermed beslægtet erhverv som det, hvori skadelidte var beskæftiget. For lærlinge og medlemmer af arbejdsgiverens familie fastsættes indkomsten efter Direktoratets skøn.”⁵

Af Stig Jørgensens afhandling *Erstatning for personskade og tab af forsørger* fremgår, at det i retspraksis var anerkendt, at erstatningen til en lærling eller en yngre person måtte fastsættes under hensyn til de sædvanlige indtægter for personer i samme erhverv⁶. For så vidt angik børn, var det langt vanskeligere, idet disse ofte ikke havde påbegyndt en uddannelse. Barnets individuelle forhold synes ikke at have spillet en stor rolle ”idet erstatningen nærmest fastsættes abstrakt for nedsættelse af ’konkurrenceevnen’”⁷, og retspraksis ”tilkender børn erstatningsbeløb, der i det store og hele svarer til de beløb, som tilkendes voksne personer med samme invaliditetsgrad.”⁸ I forhold til børn regnedes der med en slags normalindtægt, og der blev ikke taget større hensyn til forskelligheder i forældrenes indtægter eller til børnenes egne erhvervsudsigter, medmindre disse var meget nærliggende.

I praksis var det dog som nævnt ovenfor det klare udgangspunkt, at man beregnede invaliditetserstatningen på baggrund af invaliditetsgraden og en fast takst pr. invaliditetsgrad, som blev hævet i takt med lønudviklingen i samfundet.⁹

2.2. Betænkning 679/1973

Siden 1946 har der eksisteret et nordisk samarbejde på erstatningsrettens område¹⁰, og i 1966 blev et udvalg nedsat med den opgave i samarbejde med tilsvarende udvalg i resten af Norden at

² Administrativ myndighed, der traf afgørelse i arbejdsskadesager fra 1933-1973. Herefter Sikringsstyrelsen fra 1973-1989 og nu Arbejdsskadestyrelsen i medfør af lov om arbejdsskadesikring.

³ Den første lov om arbejdsskader.

⁴ Se eksempelvis U1969B.89 ”Hvad er et menneske værd i penge?” af Theodor Petersen s. 97

⁵ Jørgensen 1972, s. 265

⁶ Se eksempelvis U1965.905V om en 23-årig medicinstuderende.

⁷ Jørgensen 1972, s. 267

⁸ Jørgensen 1972, s. 303

⁹ Se eksempelvis U1986.871/3H, hvor erstatningen blev beregnet ud med kr. 6.500 pr. invaliditetsprocent med stationærtidspunkt i 1983, hvilket svarede til kr. 4.000 med stationærtidspunkt i 1978. Der blev således taget højde for den generelle lønudvikling i samfundet.

overveje forslag til bestemmelser om erstatning for invaliditet og tab af forsøger. Resultatet af det danske udvalgs arbejde findes i bet. 679/1973.

Udvalget tilkendegav i betænkningen, at erstatningsudmålingen var vanskelig, fordi den søgte at fastsætte det *fremtidige* indtægtstab. Af faktorer, der indgik i skønnet over tabets størrelse, var ”*skadelidtes alder og forventede levetid, hans forventede fremtidige indtjeningsmuligheder, dersom skaden ikke var sket, hans faktiske fremtidige indtjeningsmuligheder under hensyn til den invaliditet, der er påført ham.*” Udvalget bemærkede her, at alle disse faktorer er behæftet med betydelige usikkerheder.

Udvalget fandt, at invaliditetsbegrebet skulle fastsættes ud fra en kombination af både medicinske og erhvervsmæssige vurderinger, da det efter deres opfattelse ikke var rimeligt at anvende et rent medicinsk invaliditetsbegreb og ej heller rimeligt at anvende et rent erhvervsmæssigt invaliditetsbegreb. Ligesom en ren medicinsk vurdering uden hensyn til skadelidtes erhvervsmæssige forhold ville føre til urimelige resultater, ville anvendelsen af et rent erhvervsmæssigt invaliditetsbegreb i tilfælde af mindre invaliditeter ”*let kunne føre til, at der ikke bliver tilkendt nogen erstatning, idet der ofte ikke vil være nogen aktuel indtægtsnedgang. Dette forekommer ikke rimeligt, da erstatningen også skal dække mere ubestemmelige fremtidige økonomiske tab og – sammen med en eventuel godtgørelse for mén – give en vis kompensation for selve ubehaget ved invaliditeten og for nedsættelsen af tilskadekomnes almindelige livsudfoldelse.*”¹¹ Særligt vedrørende erstatning til børn og unge under uddannelse tilkendegav udvalget, at hidtidig domstolspraksis havde vist en tilbøjelighed til ensidigt at vægte indtægterne i årene før skaden, når de fremtidige indtægtsmuligheder skulle vurderes, hvilket ikke gav et retvisende billede, når skadelidte var barn eller ung.

Udvalget gav udtryk for, at domstolene burde udøve skønnet over invaliditetsgraden ud fra en kombination af medicinske og økonomiske kriterier og udtalte endvidere, at erstatningsniveauet for invaliditeter over 20 % burde forhøjes, da disse lå væsentligt under niveauet for erstatninger i de øvrige nordiske lande. Derimod fandt udvalget ikke, at der skulle udarbejdes egentlige lovbestemmelser til reguleringen af den ønskede forhøjelse, idet man derved risikerede, at erstatningsfastsættelsen blev usmidig. Forhøjelsen af erstatningsniveauet gennem en udvikling i domstolens praksis ville efter udvalgets mening være i overensstemmelse med traditionen i dansk ret, hvor domstolene ubundet af lovregler udmålte erstatning på grundlag af de konkrete omstændigheder i den enkelte sag.

2.3 Betænkning 976/1983

I årene efter bet. 679/1973 viste det sig, at udvalgets anbefalinger vedrørende erstatningsforhøjelsen ikke blev fulgt i retspraksis. Herudover var der sket væsentlige ændringer i reglerne om erstatning for tab i anledning af arbejdsskader i 1978, hvilket førte til, at erstatningsniveauet var langt højere i arbejdsskadesager end i private erstatningssager.

Et udvalg blev derfor i 1979 nedsat for at vurdere, om det ville være hensigtsmæssigt at fastsætte lovbestemmelser om erstatningsudmåling for at sikre et højere erstatningsniveau. Dette førte til bet. 976/1983 om udmåling af erstatning ved personskade og tab af forsøger.

Udvalget gentog i det væsentlige de i bet. 679/1973 fremsatte synspunkter om problemerne vedrørende udmåling af invaliditetserstatning. Det konstateredes, at domstolene ikke i fornødent omfang foretog en individuel vurdering på baggrund af de forskellige faktorer. Fremgangsmåden var i praksis at indhente en udtalelse fra Sikringsstyrelsen om invaliditetsgraden, og denne byggede hovedsageligt på medicinske kriterier, hvilket efter udvalgets mening ”*ikke er udtryk*

¹⁰ På tidspunktet for Bet. 670/1973 havde det nordiske samarbejde afgivet følgende betænkninger: Nordisk lovgivning om erstatningsansvar, 1950, Bet. 179/1957, Bet. 214/1959, Bet. 215/1959, bet. 352/1964.

¹¹ Bet. 679/1973 s. 20

for, hvad det faktiske erhvervsevnetab er.”¹² Udvalget bemærkede i den forbindelse, at denne fremgangsmåde både førte til, at skadelidte ikke sjældent blev underkompenseret, men også i nogle tilfælde blev overkompenseret, da den standardiserede erstatningsudmåling førte til, at der i nogle tilfælde blev ydet erstatning, selvom der ikke kunne påvises en faktisk forringelse af erhvervsevnen.

Erstatningsrettens generelle princip om, at det fulde individuelle tab skal erstattes, burde efter udvalgets flertal¹³ også lægges til grund ved udformningen af reglerne om erstatning ved personskade. Selvom erstatningsudmålingen efter flertallets opfattelse burde være individuel, var der dog i lovudkastet medtaget regler, hvorefter skadelidte kunne vælge en standarderstatning. Baggrunden for disse regler var, at skadelidte efter flertallets opfattelse burde have mulighed for at vælge en mere enkel afgørelse af erstatningsspørgsmålet.¹⁴

Udvalgets flertal foreslog endvidere en opdeling af erstatningen for de varige følger, således at *godtgørelse for varigt mén* beregnedes under hensyn til skadens medicinske art og omfang, og *erhvervsevnetabserstatningen* beregnedes ud fra en bedømmelse af tab eller forringelse af den faktiske erhvervsevne, altså ud fra et hovedsagligt økonomisk perspektiv.¹⁵

Erhvervsevnetabserstatningen skulle være individuel, hvilket betød at den skulle svare til det konkrete faktiske tab. Flertallet udtrykte, at skadelidte ”skal have fuld erstatning, men heller ikke mere.”¹⁶ Flertallet fandt derfor, at ydelser, som kom til udbetaling som følge af ulykken, skulle fradrages i erstatningen.¹⁷

Af flertallets bemærkninger til lovudkastets § 5 fremgik det, at ”det almindelige lønniveau for industri og håndværk jfr. herved arbejdsskadeforsikringslovens § 38, stk. 1”¹⁸ måtte anvendes ved børn og unge, men at ”dette udgangspunkt efter omstændighederne må fraviges, hvis der er forholdsvis sikre holdepunkter for et andet økonomisk livsforløb. Hvis skadelidte f.eks. er studerende med en rimelig sikker udsigt til at færdiggøre sine studier, må årslønnen fastsættes efter den lønskala, der ville gælde for vedkommende, når han havde afsluttet sine studier og fået arbejde.”¹⁹

3. 1984-LOVEN

Udvalgets flertals lovudkast blev, med relativt få ændringer²⁰, fremsat og vedtaget i 1984.²¹ Som det fremgår af lovforslaget med bemærkninger²², var hovedformålet at sikre, at der blev fastsat

¹² Bet. 976/1983 s. 27

¹³ Udvalget fremkom med to forskellige lovudkast i Bet. 976/1983. Det ene var udarbejdet af et flertal i udvalget (fem af udvalgets medlemmer), mens det andet lovudkast er udarbejdet af et mindretal i udvalget (to medlemmer udpeget efter indstilling fra Assurandør-Societetet).

¹⁴ Det var mindretallets opfattelse, at en individuel erstatningsudmåling ville give anledning til betydelige praktiske og retstekniske problemer, hvilket ville bevirke en lang sagsbehandlingstid. Flertallet mente, at erfaringerne fra arbejdsskadeforsikringsloven havde vist, at en individualiseret erstatningsudmåling var mulig, men de gav mindretallet ret i, at det ville være uheldigt, hvis skadelidte skulle udsættes for, at deres erstatningssag blev trukket i langdrag. Dette var baggrunden for den ”mellemløsning” vedrørende valgfriheden mellem individualiseret eller standardiseret erstatningsudmåling.

¹⁵ Den særlige godtgørelse for varigt mén var hentet fra arbejdsskadeforsikringsloven.

¹⁶ Bet. 976/1983 s. 102

¹⁷ Mindretallet var uenig heri. Ifølge mindretallet burde erstatningsberegningen været mere enkel, end det ville være tilfældet, hvis der skulle ske fradrag for sociale ydelser, pensioner, forsikringer m.v. i erstatningen.

¹⁸ Bet. 976/1983 s. 107

¹⁹ Bet. 976/1983 s. 107

²⁰ Erstatningsberegningen blev forenklet i forhold til flertallets lovudkast, således at der ikke skulle ske fradrag i erstatningen for sociale ydelser og forsikringer m.v. Endvidere var flertallets forslag om valg mellem individualiseret og standardiseret erstatning ikke medtaget. I stedet blev der stillet forslag til § 8 om standardiseret erstatning til børn, unge under uddannelse og hjemmearbejdende ægtefæller og samle-

erstatninger, der i højere grad end tidligere gav dækning for det fulde økonomiske tab. Det tilstræbtes at skabe en væsentlig forhøjelse af erstatningerne i den private erstatningsret, især for de alvorligst tilskadedekomne. Baggrunden for denne forhøjelse var erkendelsen af, at niveauet for erstatning for tab af erhvervsevnen i private erstatningssager²³ ofte var under det halve af det niveau, der gjaldt i medfør af *arbejdsskadeforsikringsloven*.²⁴ Endvidere havde en undersøgelse vist, at der i andre vesteuropæiske lande blev ydet væsentlig større erstatninger, end det var tilfældet i Danmark.²⁵ Denne undersøgelse fremgår af bet. 976/1983 bilag 5 *The standard of compensation for personal injury and death in European countries* udarbejdet af dr. jur. Paul Szöllösy.²⁶

Af bemærkningerne til lovens § 5 fremgår, at udgangspunktet for erhvervsevnetabsersstatningen var, at der skulle opstilles en prognose for, hvorledes skadelidtes livsforløb ville have været i økonomisk henseende uden forringelsen af erhvervsevnen. Ved bedømmelsen af erhvervsevnetabet skulle tages hensyn til skadelidtes muligheder for at skaffe sig indtægt ved sådant arbejde, som med rimelighed kunne forlanges af skadelidte efter dennes evner, uddannelse og muligheder for erhvervsmæssig omskoling og optræning. Skadelidtes erhvervsevne efter skaden beregnedes i procent og erstatningen blev fastsat til et kapitalbeløb, der udgjorde skadelidtes årsløn ganget med kapitalfaktor 6 og herefter ganget med erhvervsevnetabsprocenten.

Det i bet. 679/1983 fremsatte forslag om, at skadelidtes kunne vælge mellem individualiseret og standardiseret erstatning, udgik af lovforslaget. Det fremgår af Justitsministerens bemærkningerne til lovforslaget, at *"baggrunden herfor er, at forslaget om standarderstatning er blevet kritiseret af en lang række af de myndigheder og organisationer, der har afgivet udtalelse om betænkningen. I høringsvarene er det navnlig blevet fremhævet, at det ville kunne være meget vanskeligt og ubehageligt for skadelidte på et tidspunkt, hvor skadens følger måske endnu er uoverskuelige, at skulle vælge mellem individuel udmåling og standarderstatning, hvis dette valg som forudsat af udvalgsflertallet skal være bindende."*²⁷

Standarderstatning skulle dog finde anvendelse for den særlige gruppe af skadelidte, hvor det ville være særligt vanskeligt at skønne over skadelidtes indtjeningsevne, hvis skaden ikke var sket: Børn, unge under uddannelse og hjemmearbejdende ægtefæller og samlever. For denne gruppe omfattet af § 8 gjaldt, at man anvendte méngraden for erstatningsberegningen i stedet for en erhvervsevnetabsprocent. Erstatningen blev fastsat som en procentdel af méngodtgørelsen, der steg progressivt i forhold til méngradens størrelse. Der ville efter § 8 ikke blive ydet erhvervsevnetabsersstatning, såfremt méngraden blev fastsat til under 15 %. Det bemærkedes, at *"unge under uddannelse er omfattet af bestemmelsen, uanset om der ved siden af uddannelsen udføres erhvervsarbejde og uanset indtægterne herved, så længe uddannelsen på rimelig vis søges gennemført."*²⁸ § 8 var en afvigelse fra flertallets lovforslag i bet. 976/1983, hvor *"det almindelige lønniveau for industri og håndværk"* kun skulle gælde, hvis der ikke var konkrete holdepunkter for andet.²⁹

vere. Derudover blev reglerne om kapitalisering gjort uafhængig af ændringer i renteniveauet, idet der stilles forslag om en kapitaliseringsfaktor.

²¹ EAL af den 23. maj 1984 byggede på i alt tre betænkninger. Udover de her nævnte betænkninger (bet. I og III) byggede loven også på bet. 829/1978 om lempelse af erstatningsansvar m.v. (bet. II).

²² LFF1983-1984.2.7.

²³ Den højeste erstatning for fuldstændigt tab af erhvervsevnen udgjorde på dette tidspunkt 450.000 kr. svarende til 4.500 pr. invaliditetsgrad Den højeste erstatning efter arbejdsskadeforsikringsloven udgjorde ca. kr. 1,7 mio. (LFF1983-1984.2.7. s. 3-4).

²⁴ I dag arbejdsskadeforsikringsloven.

²⁵ Eksempelvis var den maksimale erstatning i Vesttyskland og Schweiz 725 % højere end den maksimale erstatning for personskade i Danmark (Bet. 976/1983 s. 48).

²⁶ Redegørelsen blev efterfølgende bragt i Nordisk Forsikringstidsskrift i foråret 1983.

²⁷ LFF1983-1984.2.7 s. 9

²⁸ LFF1983-1984.2.7 s. 15

²⁹ Bet. 976/1983 s. 107

Det var dog ikke alle uddannelsessøgende, der skulle være omfattet af § 8. Af bemærkningerne til § 7, stk. 2, fremgår, at hvis skadelidte var under uddannelse med løn, som det f.eks. var tilfældet med EFG-elever³⁰ og lærlinge, måtte årslønnen fastsættes til, hvad skadelidte ville have haft i indtægt, hvis uddannelsen lige var afsluttet. Det vil sige, at erhvervsevnetabserstatningen skulle være individualiseret i medfør af §§ 5-7 på lige vilkår med andre skadelidte, men ud fra et skøn i medfør af § 7, stk. 2, fordi særlige indtægtsforhold gjorde sig gældende.

Sammenfattende var der med EAL tale om en etablering af et helt nyt personskadeerstatnings-system, der for første gang i dansk ret var baseret på lovbestemmelser og i høj grad var inspireret af specielt Norge og Sverige.³¹ Overvejelserne om erhvervsevnetabserstatningen for børn og unge under uddannelse var relativt sparsomme, om end stadig retningsgivende.

3.1 Retspraksis under 1984-loven

Med EAL af 23. maj 1984 blev der gennemført en samlet lovregulering af en lang række erstatningsretlige spørgsmål, som der tidligere kun var lovgivet om i meget begrænset omfang. Dette betød naturligvis, at der ikke på daværende tidspunkt var klarhed over, om loven ville have den tilsigtede effekt, og hvilke problemstillinger den ville give anledning til. Det skulle vise sig, på trods af en generel hensigtsmæssig grundstruktur, at 1984-loven på særlige områder fandtes vanskelig og ikke just hensigtsmæssig. Dette gjaldt særligt reglerne for unge under uddannelse.

Det er værd at bemærke, at 1984-loven ikke er ophævet og derfor stadig er gældende for skader opstået før den senere 2001-lovs ikrafttrædelse. Gennemgangen af retspraksis nedenfor skal ikke ses som en historisk gennemgang, om end dens relevans er begrænset betydeligt med den nye lov og forældelsesreglerne. Gennemgangen af retspraksis nedenfor er systematiseret kategorisk.

En af de første interessante afgørelser truffet efter 1984-lovens ikrafttræden var U1992.813V. Dommen omhandlede fortolkningen af begrebet "børn" i lovens § 8.

Skadelidte var på skadestidspunktet 17 år gammel og i lære som baker. Arbejdsskadestyrelsen havde lagt til grund, at skadelidte var omfattet af § 8, da "børn" måtte forstås som personer under 18 år. Byretten udtalte derimod, at det ikke ved valget mellem § 7, stk. 2, og § 8 var afgørende, om skadelidte var under eller over 18 år, da § 8 efter bestemmelsens forarbejder måtte være affattet som sket til sikring af, at personer, der på grund af alder *ikke udnytter deres erhvervsevne* med et udbytte, alligevel får erstatning svarende til det bedst mulige efter loven. Landsretten udtalte derimod, at ordlyden og bemærkningerne til § 8, stk. 1 fører til, at børn var omfattet af bestemmelsen, uagtet at de havde erhvervsindtægter. Afgørende blev således, hvad der skulle forstås ved "børn". Eftersom lovteksten og motiverne var tavse, måtte "børn" efter landsrettens opfattelse fortolkes som omfattende personer under 18 år, og skadelidte var derfor omfattet af § 8.

Dommen er interessant, da der anvendtes et objektivt fakta (skadelidtes alder) til at afgøre, om skadelidte skulle have fastsat sin erhvervsevnetabserstatning efter §§ 5-7 eller § 8. Alderen bevirkede i dette tilfælde, at erhvervsevnetabserstatningen blev standardiseret, selvom der var konkrete holderepunkter for en individualiseret erstatning. Byretten lagde vægt på forarbejdernes ønske om øget individualisering, mens landsretten fandt, at bestemmelsens ordlyd og forarbejderne lagde op til en konsekvent klassificering af børn. Dommen rejser spørgsmålet, om § 8 skal ses som en "sikkerhedsventil", eller om den skal finde anvendelse på baggrund af helt objektive fakta om skadelidtes alder.

³⁰ EFG-uddannelserne er afløst af EUD-uddannelser og HG-uddannelsen, jf. erhvervsuddannelsesloven.

³¹ Lovgrundlaget for personskadeerstatning var i Norge *Lov om skadeserstatning nr. 26 af 13. juni 1969* og i Sverige *Skadeståndslag af 2. juni 1972*.

Som det også blev bemærket af Jørgen Pedersen i artiklen ”*Begrebet ’børn’ i Erstatningsansvarslovens § 8, stk. 1*”³², havde det været ønskeligt, at lovgiver enten utvetydigt havde fastsat en aldersgrænse eller udtrykkeligt havde overladt afgrænsningen til domstolenes konkrete skøn. Af artiklen fremgår, at ”*EAL § 8 anvender et svævende begreb ’børn’, der i sit udspring udelukkende eller primært refererer til en familierelation og ikke til en given alder, frem for en klar aldersmæssig afgrænsning som f.eks. ’mindreårige’ eller ’personer under 18 år.*”³³

I den konkrete sag var skadelidte påbegyndt en lærlingeuddannelse, hvilket ikke var unormalt for unge under 18 år. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår følgende: ”*Hvis skadelidte er under uddannelse og der som f.eks. til lærlinge og EFG-elever ydes løn i forbindelse hermed, må årslønnen normalt fastsættes til, hvad skadelidte ville have haft i indtægt, hvis uddannelsen lige var afsluttet.*”³⁴ Der er derfor ingen tvivl om, at skadelidte havde været omfattet af §§ 5-7, hvis han havde været fyldt 18 år.

Det findes bedst stemmende med forarbejderne *kun* at anvende § 8, hvor børn ikke anvender deres erhvervsevne på en måde, der giver holdepunkter for en individuel erstatning. Jørgen Pedersen konkluderer, at ”*Lovgivers nogenlunde klare intentioner (men usikre hånd) sammenholdt med almindelige rimelighedsbetragtninger burde have ført til et andet resultat i denne sag – et resultat, som der også i øvrigt ville have været juridisk belæg for*”³⁵, hvilket må tiltrædes. Dog må det medgives, at det simplificerer fortolkningen af § 8 at fastsætte en objektiv grænse for, hvornår bestemmelsen finder anvendelse på ”børn”. Det skaber overskuelighed og forudsigelighed for både skadelidte og andre involverede parter.

Kursen blev da også ændret ved U2001.28H, hvor Højesteret fastsatte en 17-årig arbejdsdrengs erhvervsevnetabserstatning efter §§ 5-7. Skadelidte arbejdede som arbejdsdreng med henblik på at blive klejnsmedslærling. Det var fast praksis hos arbejdsgiver at tage potentielle lærlinge ind som arbejdsdreng i 3-6 måneder for at vurdere deres egnethed. Både landsretten og Højesteret (dissens) fandt det sandsynliggjort, at skadelidte ville have været blevet antaget som lærling, såfremt skaden ikke var sket, og årslønnen skulle derfor fastsættes skønsmæssigt til, hvad skadelidte ville have tjent som nyuddannet klejnsmed, jf. § 7, stk. 2. Mindretallet i Højesteret fandt, at det måtte være mest nærliggende at forstå ”børn” som personer under 18 år uden hensyntagen til graden af tilknytning til arbejdsmarkedet.

Skadelidte havde en tilknytning til arbejdsmarkedet og det synes bedst overensstemmende med lovgivers ønske om øget individualisering kun at anvende § 8, hvor børn ikke anvender deres erhvervsevne.

Som det er illustreret med de to domme ovenfor, var tvistpunktet under 1984-loven hovedsageligt, hvorvidt skadelidte skulle have fastsat erhvervsevnetabserstatningen efter §§ 5-7 (§7, stk. 2) eller § 8. Som dommene nedenfor viser, er det her afgørende, om uddannelsen var skadelidtes hovedbeskæftigelse på skadestidspunktet.

I FED1998.73V fik en medicinstuderende fastsat sin erhvervsevnetabserstatning i medfør af EAL § 8. Dommen illustrerer en meget stringent anvendelse af § 8, hvor skadelidtes hovedbeskæftigelse er uddannelsen og belyser ydermere den særlige faldgrube, der gjaldt for § 8’ere med en méngrad på under 15 %.

Skadelidte havde på skadestidspunktet gennemført studiets første del på 4 år og 1 år af studiets anden del. Ved siden af uddannelsen havde han i perioder haft ansættelse som lægevikar.

³² U1993B.66

³³ U1993B.66 s. 66

³⁴ LFF1983-1984.2.7 s. 15

³⁵ U1993B.66 s. 69

Landsretten stadfæstede byrettens afgørelse om, at skadelidtes erhvervsevnetab måtte fastsættes efter EAL § 8. Idet skadelidte kun havde et varigt mén på 12 %, var han efter de gældende regler afskåret fra at få erstatning for erhvervsevnetab.

Landsrettens flertal udtalte, at § 8 ifølge forarbejderne til bestemmelsen omfattede unge under uddannelse, *uanset* om den pågældende ved siden af uddannelsen udførte erhvervsarbejde. Den omstændighed, at der ved siden af studierne udførtes erhvervsarbejde, kunne ikke føre til, at skadelidte kunne sidestilles med lærlinge og andre, der får løn under uddannelsen. Der var i landsretten dissens for at anerkende skadelidtes krav på erhvervsevnetaberstatning efter EAL §§ 5-7 under hensyntagen til skadelidtes faktiske tilknytning til arbejdsmarkedet. Mindretallet udtalte, at det i overensstemmelse med forarbejderne måtte antages, at det ved gennemførelsen af loven tilstræbtes, at skadelidte fik dækket sit fulde individuelle tab. § 8 måtte være indsat, fordi det ofte ville være forbundet med betydelige vanskeligheder at skønne over skadelidtes indtjeningsmuligheder, såfremt skaden ikke var sket. Eftersom sagsøgerens afslutning af uddannelsen var nært forestående, og fordi sagsøgeren i øvrigt oppebar en ikke ubetydelig indtægt ved vikararbejde, fandtes det, at han havde en sådan tilknytning til arbejdsmarkedet, at der var grundlag for at anvende EAL §§ 5-7.

Særligt interessant ved denne dom er, at der blandt dommerne i landsretten var uenighed om, hvorledes 1984-loven skulle fortolkes. Flertallet lagde vægt på, at LFF1983-1984.2.7 tilkendegav, at unge under uddannelse er omfattet af § 8, *uanset* om der ved siden af uddannelsen udføres erhvervsarbejde og uanset indtægterne herved, så længe uddannelsen på rimelig vis søges gennemført. Mindretallet udtalte, at der i den konkrete sag var en tilstrækkelig tilknytning til arbejdsmarkedet for en konkret vurdering efter §§ 5-7. Det fremgår af flertallets bemærkninger i bet. 976/1983, at der for børn og unge kunne anvendes det almindelige lønniveau for industri og håndværk, *hvis der ikke er konkrete holdepunkter for andet*.³⁶ Dette må dog anses for fraveget, eftersom lovgiver i stedet valgte at indføre § 8 for børn og unge under uddannelse.

I denne sag var skadelidte relativt tæt på at færdiggøre sin uddannelse, og han oppebar en indtægt *inden for det fag, han uddannede sig til*. Der var her ingen grund til at betvivle skadelidtes studieevne eller arbejdsevne inden for sit fag, hvorfor der må siges at være konkrete holdepunkter for, at skadelidtes økonomiske livsforløb ville være et andet end det ”almindelige lønniveau for industri og håndværk”. Afgørelsen er et eksempel på en af de situationer, hvor flertallet i bet. 976/1983 havde tiltænkt en fravigelse af en normalårs løn/standarderstatning, og illustrerer dermed, at den endelige EAL har skabt standarderstatning i tilfælde, hvor der ville være konkrete holdepunkter for et konkret skøn.

Landsrettens afgørelse førte desuden til det urimelige resultat, at skadelidte var afskåret fra erhvervsevnetaberstatning pga. kravet om en méngrad på minimum 15 %. Lige netop her er dommen lige så interessant. Den belyser det elementære problem ved 1984-loven, at skadelidte i visse tilfælde afskæres fra erhvervsevnetaberstatning på trods af en forringelse af erhvervsevnen.³⁷ Der var i sagen ingen tvivl om, at skadelidte havde lidt et erhvervsevnetab (fastsat til 15 % af Arbejdsskade styrelsen), som ikke blev erstattet. Dommen illustrerer dermed hovedårsagen til, at man valgte at opdele invaliditetserstatningen til to selvstændige erstatningsposter, godtgørelse for varigt mén og erstatning for tab af erhvervsevnen. Der kan ikke drages direkte paralleller mellem de to, da det ene er medicinsk begrundet og det andet økonomisk begrundet. Minimumsgrænsen på 15 % er ligeledes relativt højt sat, da der ofte kan lides et erhvervsevnetab over minimumsgrænsen (15%) ved méngrader mellem 5 % og 15 %. Det er kun persongruppen omfattet af 1984-lovens § 8, der lider under dette.

Den eneste *positive* effekt af en stringent klassificering af studerende er, at den skaber retssikkerhed. En konsekvent anvendelse af § 8 for studerende giver forudsigelighed for skadelidte og

³⁶ Bet. 976/1983 s. 107

³⁷ Se tilsvarende dommen FED2003.1790V.

andre involverede, og tvister om fastsættelsen af erhvervsevnetabserstatningen for denne persongruppe vil derfor sjældnere opstå. Standardiseringen vil dog kunne føre til urimelige resultater, ikke mindst i denne sag, hvor skadelidte herudover var helt afskåret fra erstatning da méngraden var under minimumsgrænsen.

I FED2002.1328Ø udtalte retten sig igen om anvendelsen af § 8, da en idrætsstuderende fik fastsat erhvervsevnetabserstatningen efter § 8. Skadelidte havde på skadestidspunktet afsluttet sin 2-årige grunduddannelse i idræt og nærmede sig afslutningen på sin 1-årige overbygningsuddannelse. Tvisten angik spørgsmålet om, hvorvidt erhvervsevnetabet skulle opgøres efter EAL §§ 5-7 eller § 8. Forskellen på opgørelsen efter de to metoder var kr. 796.174. Skadelidte gjorde under sagen gældende, at §§ 5-7 i praksis skulle anvendes, når skadelidte på tidspunktet for ulykken var meget tæt på at afslutte sin uddannelse, og at dette var tilfældet i sagen. Derudover blev det gjort gældende, at hun på tidspunktet for ulykken havde en kompetencegivende uddannelse, og at årslønnen kunne fastsættes ud fra en gymnasielærers årsløn, da hun umiddelbart efter afslutningen af grunduddannelsen havde fået arbejde på et gymnasium. Forsikrings-selskabet mente derimod, at EAL § 8 omfatter alle under uddannelse, medmindre der er tale om studerende, der oppebærer løn under uddannelsen, og uden at dette er lønindtægt fra et bijob.

Landsretten bemærkede, at forarbejderne til EAL § 8 tilkendegav, at *alle under uddannelse* er omfattet af bestemmelsens ordlyd. Landsretten anså skadelidtes uddannelsesforløb som et samlet 3-årigt forløb, der bestod af dels en 2-årig grunduddannelse, dels en 1-årig overbygningsuddannelse. Landsretten bemærkede endvidere, at det korte ansættelsesforhold på gymnasiet var udokumenteret, men i øvrigt ikke ville have ført til et andet resultat. Det samme angik det faktum, at skadelidte på tidspunktet for ulykken var tæt på at afslutte uddannelsen. Sidstnævnte må have sit grundlag i, at bet. 976/1983 må anses for fraveget af lovgiver, for så vidt angår anvendelse af §§ 5-7, hvor skadelidte på tidspunktet for ulykken var tæt på at afslutte sin uddannelse.

En anden interessant afgørelse findes i U1999.1552H, hvor skadelidte på tidspunktet for ulykken var under uddannelse til socialpædagog og modtog revalideringsydelse. Højesteret fandt efter ordlyden af § 8 samt forarbejderne til §§ 5-7, at erstatningen skulle fastsættes efter § 8. Det forhold, at skadelidte modtog revalideringsydelse, kunne ikke føre til andet resultat.³⁸ Dommen viser, at såfremt skadelidtes hovedbeskæftigelse er uddannelsen, er vedkommende omfattet af § 8. Dette gjaldt også i dette tilfælde, hvor skadelidte på skadestidspunktet modtog revalideringsydelse under uddannelsen og var 36 år. Dette viser også, at § 8 ikke kun omfattede ”unge” under uddannelse, men at forarbejdernes anvendelse af denne vending blot var udtryk for en eksemplifikation.

I denne sag havde skadelidte tidligere haft tilknytning til arbejdsmarkedet, hvorfor det havde været muligt at opgøre tabet efter §§ 5-7. Således viser dommen, at det faktum, at skadelidte er under uddannelse, udelukker anvendelsen af de andre bestemmelser. Se i øvrigt den lignende sag U2003.1589V, hvor skadelidte på trods af tidligere erhvervs erfaring fik fastsat sin erhvervsevnetabserstatning efter § 8, fordi uddannelsen var hendes hovedbeskæftigelse.³⁹

Ovenstående afgørelser viser, at det afgørende er, om uddannelsen kan siges at være skadelidtes hovedbeskæftigelse. I dommen FED2008.293V var skadelidte på tidspunktet for ulykken sygeplejerskestuderende og manglede kun 4 måneders praktik og en måneds studie i forbindelse med en teoretisk eksamen. Dommen er interessant, fordi skadelidte i modsætning til skadelidte i ovennævnte domme fik fastsat erstatningen efter §§ 5-7.

³⁸ Hvilket også gjorde sig gældende i FED2003.1790V.

³⁹ Skadelidte var bevilget uddannelsesgodtgørelse under forudsætning af, at hun ville modtage anvist arbejde. Det fandtes dog usandsynligt, at dette ville blive aktuelt, hvorfor uddannelsen ansås for at være hendes hovedbeskæftigelse.

Både byretten og landsretten fandt, at skadelidte skulle have opgjort årslønnen efter § 7, stk. 2, på baggrund af oplysningerne om, at skadelidte indgik i arbejdet på lige fod med de andre sygeplejerske og herved oppebar en indtægt, et praktikvederlag. Der blev i øvrigt lagt vægt på, at skadelidte var tæt på at afslutte sin uddannelse. Dommen viser, at praktikvederlaget, som skadelidte modtog i sin praktikperiode, i det væsentlige måtte sidestilles med de tilfælde, hvor lærlinge får løn under uddannelse. Dommen viser desuden muligvis en udvikling i retspraksis, hvor der fra domstolenes side lægges vægt på, om skadelidte var tæt på uddannelsens afslutning. Dette er i overensstemmelse med bemærkningerne til flertallets lovudkast i bet. 976/1983, hvoraf det fremgår, at *"hvis skadelidte f.eks. er studerende med en rimelig sikker udsigt til at færdiggøre sine studier, må årslønnen fastsættes efter den lønsskala, der ville gælde for vedkommende når han havde afsluttet sine studier og fået arbejde."*⁴⁰ I denne dom kunne der næppe sås tvivl om, at skadelidte ville færdiggøre sit studie, og at afslutningen var nært forestående. Arbejds-skadestyrelsen havde i øvrigt fastsat skadelidtes varige mén til 10 % og erhvervsevnetabet til 50 %, og skadelidte havde derfor ikke været berettiget til erhvervsevnetabserstatning efter § 8.

Som eksempel på tilfælde, hvor fuldtidsstuderende *ikke* er omfattet af § 8, kan også nævnes [FED2004.1680V](#), der både angik spørgsmålet om anvendelse af §§ 5-7 eller § 8 og hvilken årsløn, der skulle lægges til grund for en fastsættelse efter §§ 5-7.

Skadelidte var på tidspunktet for ulykken under uddannelse til sygeplejerske. Hun havde tidligere taget en markedsøkonomuddannelse og i årene efter arbejdet som salgsassistent. Da hun blev afskediget, blev det i samråd med Arbejdsformidlingen besluttet, at skadelidte skulle påbegynde uddannelsen til sygeplejerske, da der her var bedre jobmuligheder. Skadelidte modtog under uddannelsen uddannelsesgodtgørelse, men under den forudsætning, at hun afbrød uddannelsen, hvis hun fik tilbudt arbejde inden for sit fag som markedsøkonom.

Byretten fandt, at årslønnen skulle fastsættes til lønnen for en nyuddannet sygeplejerske, mens landsretten fandt, at skadelidte ikke ville have påbegyndt uddannelsen, hvis ikke hun var blevet ledig, og derfor skulle skadelidte i stedet sidestilles med en arbejdssøgende dagpengemodtager. Årslønnen skulle derfor fastsættes efter årslønnen for en markedsøkonom.

Det interessante ved dommen er den specielle situation, hvor skadelidte er fuldtidsstuderende og ikke oppebærer hverken løn under uddannelse eller anden erhvervsindtægt, men på trods heraf *ikke* er omfattet af § 8. Landsretten fastslår, at en studerende på uddannelsesgodtgørelse pga. ledighed i deres oprindelige fag stadig er karakteriseret som arbejdsløs og derfor omfattet af § 7, stk. 2.⁴¹

Der henvises i øvrigt til [FED2004.1732V](#), hvor en lignende situation gjorde sig gældende. Her var skadelidte forpligtet til at modtage anvist arbejde i uddannelsestiden og havde indgået aftale om murerarbejde, såfremt han ikke fandt en læreplads. Derfor fandt landsretten, at uddannelse ikke kunne anses for at være skadelidtes hovedbeskæftigelse.

Særligt vedrørende studerende på lærlingeuddannelser lå det fra lovgivers side klart, at årslønnen skulle fastsættes efter den løn, skadelidte måtte forventes at kunne oppebære som nyuddannet, jf. § 7, stk. 2. Dette frembrød sædvanligvis ikke problemer i praksis, men nedenfor vil to domme, hvor der alligevel var opstået tvist, blive gennemgået.

I dommen [FED1999.1588V](#) var skadelidte maskinarbejderlærling og skulle derfor i medfør af lov og forarbejder have fastsat årslønnen for en nyuddannet. Der var i sagen tvist om, hvorvidt årslønnen skulle fastsættes efter årslønnen for en nyuddannet maskinarbejder eller en nyuddannet maskinmester. Sagens nærmere omstændigheder var, at skadelidte på skadestidspunktet var maskinarbejderlærling og stod umiddelbart foran sin svendep prøve, hvilken han gennemførte på

⁴⁰ Bet. 976/1983 s. 107

⁴¹ Hvilket er i overensstemmelse med det, der i medfør af lovens forarbejder gælder for arbejdsløse.

trods af helbredsmæs-sige gener efter ulykken. Det var skadelidtes plan at videreuddanne sig til maskinmester. Efter at have færdiguddannet sig til maskinarbejder blev han ansat på maskinfabrikken, hvor han havde været lærling. Her var han ansat i 3 mdr., før han blev opsagt pga. indskrænkninger. Han kom ind på maskinmesterskolen, men måtte hurtigt opgive studierne pga. følgerne af ulykken. Retten fandt, at erhvervsevnetabet skulle udmåles efter et skøn i medfør af EAL § 7, stk. 2, da skadelidte på skadestidspunktet var lærling og oppebar lærlingeløn. Udgangspunktet for dette skøn skulle efter rettens opfattelse findes i den årsløn, som skadelidte kunne have forventet som færdigudlært maskinarbejder med et tillæg af en skønnet indtægt fra skadelidtes bijob som bogbinder. Selvom det var ret almindeligt at fortsætte på maskinmesterskolen, kunne dette ikke føre til, at skadelidte skulle have fastsat årslønnen som en nyuddannet maskinmester.

Dommen viser, at det er årslønnen som nyuddannet inden for det fag, som *uddannelsen på skadestidspunktet* retter sig mod, der anvendes. Dette synes også at være det korrekte resultat, da det ville være problematisk, hvis skadelidtes egne fremtidige uddannelsesønsker kunne indgå som et bevis for, at uddannelsen rent faktisk ville blive påbegyndt og færdiggjort, såfremt skaden ikke var sket.

I FED2005.177Ø var skadelidte på tidspunktet for ulykken under uddannelse til bygningsmaler på en teknisk skole. Skadelidte havde ikke haft held med at finde en lærlingeplads hos en malermester, hvorfor hun havde fortsat skoleforløbet med en instruktør fra den tekniske skole som "mester". Uddannelsen kunne efter rettens opfattelse sidestilles med en traditionel lærlingeuddannelse, for så vidt angik omfang, indhold og aflønning, hvorfor erhvervsevnetabet skulle fastsættes efter EAL §§ 5-7 og ikke § 8. Dommen illustrerer, at afgørelsen af, om skadelidte kan siges at høre under en lærlingeuddannelse i overensstemmelse med § 7, stk. 2, bygger på flere forskellige faktorer. Det er således ikke kun afhængig af, om der er tale om arbejdsgiverbetalt løn under uddannelse eller ej.

Der henvises i øvrigt til U2000.2541Ø og Erstatningsnævnets afgørelser FED2001.2065/4, FED2001.2064/1 og FED2001.2062/2.

3.2 Vurdering af 1984-loven hensigtsmæssighed

Som belyst gennem retspraksis voldte 1984-lovens regler problemer på flere punkter. Tvistpunktet i retspraksis var oftest, om en studerende skulle have fastsat erhvervsevnetabserstatning i medfør af §§ 5-7 eller § 8. Loven skabte en pudsigt afgrænsning, idet *nogle* uddannelsessøgende var omfattet af § 7, stk. 2, mens andre var omfattet af § 8. Afgrænsningen var ikke let gennemskuelig. § 7, stk. 2, fandt anvendelse, når der var tale om en lærlinge- eller EFG-uddannelse, men hvad med andre uddannelser? Var kravet hovedsageligt, at der skulle ydes arbejdsgiverbetalt løn, eller ville en uddannelse med praktikvederlag eller lignende også være omfattet, som i FED2008.293V, hvor skadelidte var sygeplejerske og oppebar praktikvederlag?

Man sidestillede lærlinge- og EFG-uddannelser med et reelt arbejde, der gav en indtægt, mens dette ikke gjaldt for de øvrige erhvervsrettede uddannelser, hvor de skadelidte modtog uddannelsesgodtgørelse. Der findes ikke i forarbejderne nogen egentlig forklaring på denne afgrænsning. Den "årsløn", som eksempelvis lærlinge oppebærer under uddannelsen, anses ikke for at være et udtryk for den reelle arbejdsevne, hvorfor der lægges en anden årsløn til grund, nemlig årslønnen for en nyuddannet. Der findes ikke tungtvejende argumenter for, hvorfor dette ikke også skulle gælde for andre under uddannelse, såfremt der er tale om et erhvervsrettet studie. Dette er muligvis også en medvirkende årsag til, at der gennem retspraksis blev skabt en mindre tendens til at indskrænke anvendelsen af § 8 i forhold til det meget brede anvendelsesområde, der blev lagt til grund i de tidligere afgørelser.

Herudover havde der hersket tvivl om definitionen af begrebet "børn" som følge af, at der i praksis havde været flere eksempler på lærlinge under 18 år, som dermed reelt var omfattet af både § 7, stk. 2, og ordlyden af § 8.

Et andet elementært problem med 1984-loven var, at persongruppen, der var omfattet af § 8 kun fik tilkendt erhvervsevnetaberstatning, såfremt de havde et mén på mindst 15 %. Denne regel medførte, at udfaldet af, om en tilskadekommet studerende skulle kategoriseres under §§ 5-7 eller § 8, i nogle tilfælde var udslagsgivende for, om denne kunne få tilkendt erhvervsevnetaberstatning eller ej. 15 %-grænsen førte til urimelige afgørelser, eftersom det betød, at flere var afskåret fra at få erstattet det tab, som de faktisk havde lidt. Dette er stik imod det gældende princip i erstatningsretten om, at skadelidte skal have erstattet sit fulde tab og i øvrigt heller ikke i overensstemmelse med forarbejderne, hvorefter der skulle ske en forhøjelse af erstatningsniveauet samtidig med, at erstatningen skulle individualiseres. Formålene med loven stemmer derfor ikke overens med den praksis, som loven frembragte. En anerkendelse af, at bestemmelsen i § 8 til tider affødte urimelige afgørelser, er også tiltrådt af eksempelvis Erstatningsnævnet.⁴²

Det må dog medgives, at selve idéen med en standardiseret erstatning beregnet på baggrund af méngraden løser det problem, der opstår, når personer uden en "årsløn" kommer til skade. Da der reelt set er tilfælde, hvor der absolut ingen holdepunkter er for en skønsmæssig fastsættelse ud fra en fremtidsprognose, vil en standardiseret erstatning i visse tilfælde stadig være en nødvendighed, men anvendelsen bør begrænses betydeligt.

På baggrund af de problemstillinger, der er belyst ovenfor, blev der i 2001 vedtaget en revision af EAL. De for denne afhandling relevante ændringer vil blive gennemgået i det følgende afsnit.

4. 2001-LOVENS FORMÅL OG INDHOLD

Justitsministeriet nedsatte ved årsskiftet 1998/1999 en arbejdsgruppe, der skulle forestå en undersøgelse af behovet for at revidere retsreglerne for personskadeerstatning. På dette tidspunkt havde loven været i kraft i en årrække, og der var omfattende retspraksis, som kunne bruges til at evaluere lovens hensigtsmæssighed.

Som påvist ovenfor ved en gennemgang af 1984-loven, førte reglerne for erhvervsevnetaberstatning til børn og unge under uddannelse ofte til urimelige resultater. Det var *blandt andet* på denne baggrund, arbejdsgruppen blev nedsat.⁴³ Af arbejdsgruppens kommissorium fremgår det, at arbejdsgruppen skulle vurdere, "*hvorvidt reglerne om erstatningsberegning i nogle tilfælde medfører en urimelig forskelsbehandling af visse grupper af skadelidte, og om beregningskriterierne i givet fald kan udformes mere hensigtsmæssigt.*"⁴⁴

Et af hovedformålene med 2001-loven var at skabe en øget individualisering af erstatningen til skadelidte. Lovgiver søgte at sikre, at skadelidte i videre omfang end tidligere fik erstattet sit fulde tab; et fundamentalt princip i erstatningsretten. Dette betød, at 2001-loven gjorde op med 1984-lovens relativt brede område for standardiseret erstatning i medfør af § 8.

Resultatet blev en ny erstatningsberegning for unge, der er fyldt 15 år og under uddannelse, og for hjemmearbejdende ægtefæller og samlever. Erhvervsevnetaberstatningen skulle herefter opgøres efter §§ 5-7 i stedet for efter den tidligere gældende § 8. Skadelidte skulle altså, på trods af manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, have foretaget en konkret vurdering af det

⁴² "Statslig erstatning til ofre for forbrydelser" af Michael Lerche og Eva Rønne i FEST2000.71, s. 80-81, hvoraf det fremgår, at det også er Erstatningsnævnets oplevelse, at bestemmelsen i § 8 førte til urimelige resultater.

⁴³ Særligt vedrørende erhvervsevnetaberstatning var arbejdsgruppens opgave også at se nærmere på reglen om "stationærtidspunktet" samt overveje en revidering af kapitalfaktoren, eftersom renteniveauet havde ændret sig væsentligt siden kapitalfaktoren 6 blev fastsat i 1984 jf. Bet. 1383/2000 s. 12-13. I denne afhandling vil kun de ændringer, der har relevans for den omhandlede persongruppe, blive behandlet.

⁴⁴ Bet. 1383/2000 s. 12

tab eller forringelse af erhvervsevnen, som vedkommende havde lidt. Herudover blev grænsen for erhvervsevnetabserstatning i medfør af § 8, der nu kun gjaldt for børn under 15 år, nedsat fra 15 % til 5 %. Der blev indsat en normalårsløn i § 8 frem for den progressive erstatningsskala med udgangspunkt i méngodtgørelsen.

Herved blev der fastsat den specifikke aldersgrænse, som havde været efterspurgt ved 1984-loven, og der blev gjort op med den brede standardisering af studerende på erhvervsrettede studier, som modtog uddannelsesgodtgørelse.

4.1. Betænkning 1383/2000

Den nedsatte arbejdsgruppe fremkom i bet. 1383/2000 med et lovforslag til revision af EAL. Bo von Eyben afgav en mindretalsudtalelse.⁴⁵ Foruden kommissoriet var arbejdsgruppen anmodet om at overveje visse særlige spørgsmål, der var rejst af henholdsvis Foreningen af Polio-, Trafik- og Ulykkeskadede (PTU), Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD), Forbrugerrådet og Ældre Sagen.

Blandt arbejdsgruppens overvejelser om EALs udformning, var den rejste kritik om, at 1984-lovens § 8 var for vidtrækkende. Det blev tiltrådt af arbejdsgruppen, at § 8 kunne føre til resultater, der forekom tilfældige og urimelige. Kritikken angik anvendelsen af méngraden for erhvervsevnetabserstatningen og den høje 15 %-grænse. Som et eksempel herpå nævnte arbejdsgruppen den situation, hvor en jurastuderende ikke kunne få nogen erhvervsevnetabserstatning efter § 8, mens en nyuddannet, arbejdsløs jurist med samme méngrad kunne få en erstatning, som beregnedes med udgangspunkt i den forventede årsløn ved fuldtidsbeskæftigelse.⁴⁶ Af denne grund foreslog arbejdsgruppen, at grænsen for tilkendelse af erhvervsevnetabserstatning i medfør af § 8 skulle nedsættes til 5 % i méngrad, hvilket svarede til grænsen for méngodtgørelse.

Flertallet foreslog at begrænse anvendelsesområdet for § 8, således at erhvervsevnetabserstatningen fremover kun skulle beregnes på grundlag af méngraden i tilfælde, hvor skadelidte er under 15 år. Af arbejdsgruppens overvejelser fremgår, at bestemmelsen ”*bør være så snæver som mulig*”⁴⁷, og at ”*den medicinske méngrad kun bør anvendes, hvis ikke andet er muligt*.”⁴⁸ Aldersgrænsen blev sat ud fra den opfattelse, at børn sædvanligvis ikke havde afsluttet deres grundskoleforløb, og at det derfor ikke var muligt at bidrage med en sikker fremtidsprognose for deres erhvervsevne.

De øvrige persongrupper, der før var omfattet af § 8, skulle fremover have fastsat årslønnen efter lovens § 7, stk. 2, ”*således at årslønnen skal fastsættes skønsmæssigt som et udtryk for den økonomiske værdi af skadelidtes arbejdskraft på skadestidspunktet*.”⁴⁹

Af arbejdsgruppens bemærkninger til § 8 i bet. 1383/2000 fremgår følgende: ”*(...) I forhold til den gældende § 8 er der endvidere den forskel, at man anvender en normalårsløn, der ganges med kapitalfaktoren. Normalårslønnen foreslås fastsat til 266.500 kr. svarende til den højeste løbende ydelse for erhvervsevnetab efter arbejdsskadesikringsloven pr. 1. januar 2000.*”⁵⁰ Normalårslønnen for børn under 15 år afløste den hidtil gældende regel, hvorefter erstatningen blev fastsat som en procentdel af méngodtgørelsen, progressivt stigende i takt med méngraden.

⁴⁵ Se foruden mindretalsudtalelsen også Bo von Eybens kronik i Jyllandsposten den 17. april 2001, jf. FT 2000-2001 L 143 bilag 32 og Justitsministeriets svar herpå i bilag 42.

⁴⁶ Bet. 1383/2000 s. 64

⁴⁷ Bet. 1383/2000 s. 66

⁴⁸ Bet. 1383/2000 s. 66

⁴⁹ Bet. 1383/2000 s. 111

⁵⁰ Bet. 1383/2000 s. 111

Særligt vedrørende unge under uddannelse bemærkedes det, at der fremover skulle foretages en konkret vurdering af, hvad de ville kunne forventes at tjene i fremtiden, og at man i denne forbindelse kunne anvende årslønnen for nyuddannede, såfremt der var tale om en erhvervsrettet uddannelse. Såfremt skadelidte derimod fulgte en uddannelse, der ikke var erhvervsrettet, eksempelvis en gymnasieuddannelse, ville normalårslønnen kunne anvendes. Dette fremgår både af bet. 1383/2000, af lovforslaget og justitsministerens besvarelse af Retsudvalget spørgsmål nr. 25.⁵¹ Erhvervsevnetabsprocenten skulle stadig anvendes i beregningen.

Bo von Eyben gav i sin mindretalsudtalelse udtryk for, at en bevarelse af den standardiserede erhvervsevnetabsberstatning for børn under 15 år var kritisabel. Han mente, at man burde afskaffe standarderstatningen *helt* og i stedet lade alle overgå til den individuelle erhvervsevnetabsbedømmelse⁵². Som begrundelse herfor gjorde han gældende, at standarderstatningen kunne føre til urimelige resultater. Ligesom grænsen for erhvervsevnetabsberstatningen efter § 8 førhen lå på en méngrad på 15 % og dermed afskar nogle skadelidte fra at få dækket et erhvervsevnetab, medførte flertallets lovforslag ifølge Bo von Eyben, at man risikerede at favorisere skadelidte under 15 år, da disse automatisk får erhvervsevnetabsberstatning ved méngrader på 5 % og derved, mens en 15-årig med en lille méngrad ikke får erhvervsevnetabsberstatning, medmindre erhvervsevnetabsprocenten er mindst 15 %. Bo von Eyben foreslog i stedet, at man i de tilfælde, hvor det er *umuligt* at foretage en individuel bedømmelse, udsætter afgørelsen til et tidspunkt, hvor man bedre kan vurdere, i hvilket omfang skaden har fået følger for den skadelidtes erhvervsudøvelse.⁵³

4.2 Praksis under 2001-loven

I det følgende vil relevant praksis blive gennemgået med særligt henblik på at vurdere, hvorvidt formålene med lovændringerne er imødekommet, og i hvilket omfang disse lovændringer løser problemerne. Retspraksis er yderst sparsom, hvorfor der også vil blive inddraget administrativ praksis til belysning af retsstillingen.

4.2.1 Erstatningsnævnets praksis

Erstatningsnævnet er den kompetente myndighed, for så vidt angår erstatningsudmåling til skadelidte, der har været ofre for forbrydelser, jf. *offererstatningsloven* (OEL). Erstatningen fastsættes i medfør af EAL.

Det fremgår af Erstatningsnævnets årsberetning 2008, at man ved fastsættelsen af erhvervsevnetabsberstatning til meget unge personer (16-17 år) tager udgangspunkt i normalårslønnen i EAL § 8, såfremt der ikke i øvrigt fremgår oplysninger om skadelidtes årsløn.

I Erstatningsnævnets årsberetning fra 2012 henvises der til årsberetningen fra 2008, hvorfor nævnet må anses for at have opretholdt denne praksis: *"I nævnets årsberetning for 2008, afsnit 7.12, findes en gennemgang af nævnets praksis for fastsættelse af erhvervsevnetabsberstatning til meget unge personer (16-17 år). Det fremgår heraf, at nævnet ved disse unge hyppigt tager udgangspunkt i det kapitalbeløb, som nævnes i erstatningsansvarslovens § 8, det vil sige 380.500 kr. i 2012."*⁵⁴

I det følgende vil relevant praksis fra Erstatningsnævnet blive gennemgået i kronologisk rækkefølge.

N.j.nr. 06-520-00663⁵⁵

⁵¹ Bet. 1383/2000 s. 112 samt EAM med kommentarer, 2002 s. 259.

⁵² Bet. 1383/2000 s. 178

⁵³ Hvilket blev tiltrådt af Landsorganisationen i Danmark og Arbejderbevægelsens Erhvervsråd i høringsvar, jf. FT 2000-2001 – retsudvalget, L 143, bilag 1.

⁵⁴ Årsberetning 2012 s. 32

⁵⁵ Årsberetning 2006 s. 28

Ansøger, som på skadestidspunktet var 19 år, blev udsat for drabsforsøg. Arbejdsskadestyrelsen vurderede méngraden til 60 % og erhvervsevnetabet midlertidigt til 25 %. Ansøger og dennes advokat gjorde gældende, at der ved erstatningsberegningen skulle tages udgangspunkt i en årsløn svarende til, hvad ansøger ville have tjent som nyudlært kok, hvis han ikke på grund af overfaldet var blevet forhindret i at starte på uddannelsen. Ansøgeren var optaget på Restaurant- og Hotelskolen med studiestart et halvt år efter skaden.

Nævnet fandt, at der i det foreliggende tilfælde, hvor ansøgeren navnlig på grund af sin unge alder havde vag tilknytning til arbejdsmarkedet, og hvor han i øvrigt havde udvist bestræbelser på at få en uddannelse, skulle tages udgangspunkt i den løn, han kunne have oppebåret som nyudlært kok. Nævnet fandt således, at der var grundlag for at fravige det udgangspunkt, der gjaldt i deres praksis om, at personer, der alene har en vag tilknytning til arbejdsmarkedet, skal have fastsat en normalårsløn.⁵⁶

Afgørelsen er udtryk for, at der udøves et konkret skøn, når der er grundlag herfor. Erstatningsnævnet arbejder med en normalårsløn for skadelidte, der alene har en vag tilknytning til arbejdsmarkedet. Nævnet fandt, at den vage tilknytning til arbejdsmarkedet havde sin begrundelse i skadelidtes lave alder og lagde derudover vægt på, at skadelidte *havde* truffet et konkret uddannelsesvalg. Det blev ikke overvejet at anvende normalårslønnen i § 8.

N.j.nr. 06-520-03052⁵⁷

Ansøger, som på skadestidspunktet var 16 år, havde ikke gennemført anden skolegang end 9. klasse. Før tilskadekomsten var det meningen, at han skulle være startet i gymnasiet, hvilket efter tilskadekomsten blev ændret til 10. klasse. Han gennemførte dog ikke 10. klasse. Senere startede han på teknisk skole, ligesom han havde fået et fleksjob, hvilket han ikke havde været i stand til at beholde. Arbejdsskadestyrelsen vurderede ansøgerens tab af erhvervsevne til 25 %. Nævnet besluttede efter EAL § 7, stk. 2, at fastsætte en skønsmæssig årsløn på 336.500 kr. med udgangspunkt i normalårslønnen, jf. EAL § 8.

Afgørelsen er et klassisk eksempel på anvendelse af normalårslønnen i § 8, hvor der ikke er konkrete holdepunkter for en skønudøvelse.

N.j.nr. 06-520-05351⁵⁸

Ansøger var på skadestidspunktet 16 år gammel og gik i 10. klasse. Efter tilskadekomsten påbegyndte han den 2 ½ år lange uddannelse til IT-supporter, men opgav uddannelsen efter 2 måneder. Arbejdsskadestyrelsen vurderede ansøgers méngrad til 25 % og hans erhvervsevnetab til 15 %, hvorefter ansøgers advokat anførte, at nævnet ved beregningen af erstatning for erhvervsevnetab burde benytte den årsløn, en færdiguddannet IT-supporter ville kunne oppebære. Nævnet besluttede efter EAL § 7, stk. 2, at fastsætte en skønsmæssig årsløn med udgangspunkt i EAL § 8. Nævnet lagde ved den skønsmæssige fastsættelse af årslønnen vægt på, at det var yderst usikkert, om ansøger ville have færdiggjort uddannelsen til IT-supporter, såfremt han ikke var kommet til skade.

Afgørelsen forekommer rigtig, idet skadelidte ikke på skadestidspunktet var optaget eller startet på uddannelsen som IT-supporter. Dog er det interessant, at nævnet i den ovennævnte afgørelse N.j.nr. 06-520-00663 lagde årslønnen som nyuddannet kok til grund for erstatningsberegningen, på trods af, at skadelidte ikke på skadestidspunktet var i gang med denne uddannelse. Dette har muligvis sin begrundelse i, at skadelidte dog var *optaget* på uddannelsen, og derudover kan det ses som et udtryk for, at normalårslønnen i § 8 kun anvendes, når skadelidte er meget ung (16-17 år).

⁵⁶ Som *ikke* svarer til normalårslønnen i EAL § 8

⁵⁷ Årsberetning 2008 s. 31

⁵⁸ Årsberetning 2008 s. 31

N.j.nr. 08-520-11761⁵⁹

Ansøger var 17 år på skadestidspunktet, men fyldte 18 år ganske kort tid efter. Arbejdsskadestyrelsen vurderede erhvervsevnetabet til midlertidigt 50 %. Ansøgers advokat gjorde gældende, at ansøgers årsløn skulle fastsættes efter EAL § 7, stk. 2, og at EAL § 8 kunne bruges som udgangspunkt for beregningen. Nævnet var enig heri og fastsatte erstatning efter EAL § 7, stk. 2, og principperne i § 8.

De nærmere omstændigheder vedrørende skadelidtes uddannelsesmæssige situation på skadestidspunktet fremgår ikke af referatet, men nævnet fandt i hvert fald ikke, at disse gav et fornødent grundlag for en skønsmæssig fastsættelse af årslønnen.

4.2.2 Patientforsikringens praksis

Patientforsikringen er den kompetente myndighed, for så vidt angår erstatningsudmåling for skadelidte, der har været udsat for en behandlings- eller lægemiddelskade i medfør af *lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet* (KEL). Ligesom Erstatningsnævnet anvender Patientforsikringen EALs regler.

Patientforsikringen har ikke truffet afgørelser under 2001-loven, hvor skadelidte har været en ung uddannelsessøgende over 15 år. Dog fremgår følgende af Patientforsikringens hjemmeside vedrørende fastsættelse af årsløn for unge under uddannelse:

*”For unge, der endnu ikke har valgt uddannelsesretning, og hvor det ikke er muligt at foretage en vurdering af de fremtidige erhvervsmuligheder, tages der udgangspunkt i en normalårsløn. For studerende, som har valgt uddannelse, vil lønnen for en nyuddannet være retningsgivende.”*⁶⁰

Der er derimod afgørelser fra Patientforsikringen om skadelidte *under* 15 år, som der dog af hensyn til de formelle krav og afgrænsningen af emnet ikke vil blive gjort rede for i denne afhandling.⁶¹

4.2.3 Arbejdsskadestyrelsens praksis

Arbejdsskadestyrelsen er den myndighed, der træffer afgørelse i arbejdsskadesager i medfør af *arbejdsskadesikringsloven* (ASL). Samtidig har Arbejdsskadestyrelsen kompetence til at udtale sig vejledende om henholdsvis méngrad og erhvervsevnetab i medfør af EAL § 10.

Arbejdsskadestyrelsens praksis vedrørende fastsættelse af erhvervsevnetaberstatning efter ASL kan i vidt omfang være vejledende for fastsættelse af erhvervsevnetaberstatning efter EAL.⁶² Arbejdsskadestyrelsen har udarbejdet vejledninger, hvor nogle af dem er relevante for denne afhandling.

Det fremgår af *Vejledning om erstatning for tab af erhvervsevnen*, senest revideret i november 2010, at *”Det afgørende er, om der er en sikker formodning om, at tilskadekomne ville have fuldført uddannelse eller ikke. Det fremgår af PA U-25-02 at det forhold, at man blot er optaget eller startet på en uddannelse, ikke medfører at tabet vurderes fra den højere indtjeningsmulighed.”*⁶³

⁵⁹ Årsberetning 2010 s. 34

⁶⁰ <http://patienterstatningen.dk/da/Love-og-Regler/Beregning-af-erstatning.aspx#sect-6>

⁶¹ Det drejer sig om følgende afgørelser: Sagsnummer 04-0247, 04-0305 og 03-0386.

⁶² Man har ved udarbejdelse og revision af EAL skelet til ASL ligesom lovene på mange punkter er tilnærmelsesvist ens.

⁶³ Vejledning 2010 s. 186

Af vejledningen fremgår det endvidere, at man vil anvende normalårslønnen, jf. ASL § 24, såfremt skadelidte er meget ung, og lønnen som udlært ikke kan anvendes, eller hvis skadelidte er i gang med en ikke-erhvervsrettet uddannelse på skadestidspunktet.⁶⁴

I vejledningen er der anført følgende eksempel vedrørende erhvervsevnetabserstatning til en ung jurastuderende:

*”En 20-årig mand er færdig med 1 år på jurastudiet. Han mangler 4 år. Det er behæftet med meget stor usikkerhed, om han ville have fuldført. Det vurderes dog, at han uden skaden ville have taget en videregående uddannelse. Som årsløn efter § 24 anvendes normalårslønnen (299.000 kroner i 2009) og tabet vurderes med udgangspunkt i denne løn. Hvis det lægges til grund, at han ville have fuldført uddannelsen, vurderes tabet ud fra mulig indtjening som udlært.”*⁶⁵

Denne vejledning lægger op til en relativ streng bedømmelse af, om skadelidte havde færdiggjort sit studie, hvilket kan være svært for skadelidte at bevise. Af eksemplet fremgår det ikke, hvorfor det er ”behæftet med stor usikkerhed, om han ville have fuldført.” Såfremt dette hovedsageligt bygger på eksempelvis statistikker over frafaldsprocenter, kan det generelt set være vanskeligt for skadelidte på uddannelser med høj frafaldsprocent at løfte bevisbyrden for, at netop *han* havde gennemført studiet.

I *Vejledning om fastsættelse af årsløn*, senest opdateret i april 2014, fremgår det ligesom i førnævnte vejledning, at det er afgørende, om der er en sikker formodning for, at skadelidte ville have gennemført uddannelsen, såfremt skaden ikke var sket. Af denne vejledning synes man også at se, at Arbejdsskadestyrelsen har lempet kravene til bevis for, at skadelidte havde fuldført sin uddannelse.

Der opstilles her følgende momenter, der indgår i denne vurdering:

- *”Vi lægger til grund, at tilskadekomne ville have fuldført uddannelsen, medmindre der konkret er forhold i tilskadekomnes historie, der skaber tvivl om, at uddannelsen ville være blevet gennemført (tidligere afbrudte uddannelser, fysiske eller psykiske udfordringer eller andre hensyn)*
- *Er uddannelsen påbegyndt, og forløber denne planmæssigt*
- *Har tilskadekomne bestået tests og eksaminer – hvis disse har været aktuelle*
- *Har tilskadekomne gennemført et eventuelt praktikforløb, hvor forløbet sandsynliggør, at tilskadekomne ville afslutte uddannelsen.”*⁶⁶

Ovennævnte momenter er særlig interessante, da der kun er sparsom retspraksis angående de momenter, der indgår i vurderingen af, om der er sikker formodning for, at en skadelidt ville have færdiggjort sin uddannelse, hvis skaden ikke var sket.

Det fremgår af vejledningen, at det lægges til grund, at skadelidte ville have færdiggjort sin uddannelse, *medmindre*, der er særlige holdepunkter for, at dette ikke skulle være tilfældet. Hermed er det ikke skadelidtes bevisbyrde at godtgøre, at vedkommende ville have færdiggjort sit studie, men derimod Arbejdsskadestyrelsens ”bevisbyrde” at godtgøre, at dette *ikke* ville være tilfældet.

Samtidig kan det komme den studerende til skade, hvis vedkommende har forsøgt én eller flere uddannelser før. Et sådant uddannelsesforløb må siges ikke at være helt usædvanligt. Det sam-

⁶⁴ Der henvises i øvrigt til Teknisk vejledning 2014 kap. 2 for en gennemgang af årslønsfastsættelsen for unge under uddannelse efter ASL.

⁶⁵ Vejledning 2010 s. 186

⁶⁶ Vejledning 2014 s. 38

me gælder, hvis skadelidte har fået dårlige karakterer, og samtidig risikerer den skadelidte, at der bliver lagt vægt på måske forbigående fysiske eller psykiske udfordringer.

Såfremt det vurderes, at den skadelidte ville have fuldført sin uddannelse, hvis skaden ikke var sket, gælder følgende for fastsættelse af årsløn for skadelidte på erhvervsrettede uddannelser:

”Vi skal kunne fastslå den forventede indtægt med en vis sikkerhed. Hvis tilskadekomne er ansat som elev/lærling, kan vi fastsætte indtægten til det, som tilskadekomne ville have tjent som færdiguddannet hos arbejdsgiveren eller efter overenskomsten på området. Er tilskadekomne under en erhvervsrettet uddannelse, kan vi ofte skønne indtægten ud fra statistiske oplysninger om indtægten for personer med den pågældende uddannelse og fra den landsdel, som tilskadekomne kommer fra.”⁶⁷

Dette vil i praksis ikke volde særlige problemer. Dog må man være opmærksom på, at skadelidte sandsynligvis vil få fastsat årslønnen ud fra statistikker over indtægter for personer i samme landsdel, som skadelidte kommer fra. Hermed må forstås, hvor skadelidte er uddannet. Det er dog ikke i alle tilfælde, at den skadelidte *kan* eller *vil* få arbejde i netop denne landsdel. Man kunne forestille sig en studerende på et erhvervsrettet studie, hvor langt de fleste jobmuligheder fandtes i en anden del af landet – og at indtægten her var højere, end den der gjaldt på uddannelsesstedets geografiske beliggenhed. Dog kan det være svært at vurdere med tilstrækkelig sikkerhed, hvor den skadelidte ville have fået arbejde, hvorfor det må antages at være hensigtsmæssigt at lade landsdelen, hvor skadelidte uddanner sig, være udgangspunktet.

For skadelidte, der på skadestidspunktet studerer på et ikke-erhvervsrettet studie, gælder følgende:

”Hvis tilskadekomne er i gang med en uddannelse, hvor der ikke opnås erhvervskompetence efter endt uddannelse (eksempelvis gymnasium), kan det være vanskeligt at foretage et skøn over den fremtidige forventede indtægt. Hvis tilskadekomne har haft en erhvervmæssig tilknytning til arbejdsmarkedet og derefter bliver uddannelsessøgende (eksempelvis på VUC), vil indkomsten fra de tidligere jobs indgå i den skønsmæssige fastsættelse af årslønnen. I disse tilfælde kan det blive nødvendigt at fastsætte årslønnen til normalårslønnen.”⁶⁸

Ovennævnte stemmer godt overens med en landsretsdom, der vil blive gennemgået i afsnit 4.2.4, hvor en 35-årig kvinde på skadestidspunktet læste på HF som revalidend med henblik på at videreudanne sig til datamatiker. Eftersom hun havde flere års tilknytning til arbejdsmarkedet, fandt landsretten, at der var fornødent grundlag for at fastsætte årslønnen skønsmæssigt, jf. § 7, stk. 2.

Som eksempel på fastsættelse af årsløn for en studerende på et ikke-erhvervsrettet studie nævnes i vejledningen følgende:

*”Eksempel 43: 19 år, læste på HF, fritidsjob på tankstation
Tilskadekomne var 19 år og læste på HF. Han arbejdede i fritiden i en butik, hvor han i 2012 var udsat for et overfald og fik en psykisk skade. Efter ulykken startede han på jurastudiet, men måtte opgive efter kort tid på grund af de psykiske gener. Da styrelsen traf afgørelse, modtog han kontanthjælp og stod til begrænset rådighed for arbejdsmarkedet. Indtægten fra det tidligere arbejde var ikke retvisende for hans indtjeningssevne. Der var alene tale om et fritidsjob. Han var i gang med en uddannelse, der endnu ikke var så specialiseret, at han derved havde opnået særlige kompetencer, men det var forventeligt, at [han] med tiden ville kunne have opnået en*

⁶⁷ Vejledning 2014 s. 39

⁶⁸ Vejledning 2014 s. 40

*højere indtjening, hvis han ikke var kommet til skade. Årslønnen blev derfor fastsat til normal-
årslønnen.”⁶⁹*

Eksemplet illustrerer anvendelsen af normalårslønnen i de tilfælde, hvor skadelidte på skades-
tidspunktet går på et ikke-erhvervsrettet studie.⁷⁰ Det viser samtidig, at der lægges vægt på ud-
dannelsen på skadestidspunktet og ikke senere uddannelsesforsøg, selvom dette ville kunne
anvendes til en vurdering af skadelidtes fremtidige uddannelsesønsker, hvis skaden ikke var
sket. Hvis skadelidte i et sådant tilfælde fik medhold i at få fastsat årslønnen som en nyuddannet
jurists, ville man risikere, at skadelidte forsøgte at blive optaget på studier med særligt gunstige
lønninger for færdiguddannede med henblik på at få fastsat en højere erhvervsevnetabserstat-
ning.

4.2.4 Retspraksis

Der er på nuværende tidspunkt blot offentliggjort to domme fra henholdsvis Vestre Landsret og
Højesteret, om retsstillingen for persongruppen unge over 15 år under uddannelse.

Den første dom er FED2006.187V, hvor en HF-studerende revalidend skulle have fastsat er-
hvervsevnetabserstatningen efter §§ 5-7. Skadelidte var på tidspunktet for ulykken under revali-
dering pga. en tidligere arbejdsskade. På skadestidspunktet var hun i gang med at tage en HF-
uddannelse på VUC, hvor hun manglede 4 fag.

HF-studiet var en del af et revalideringsforløb, hvor skadelidte havde til hensigt at blive uddan-
net datamatiker, hvilket hun måtte opgive efter ulykken. Eftersom § 8 efter lovændringen kun
finder anvendelse for børn under 15 år, skulle hendes erhvervsevnetabserstatning fastsættes
efter §§ 5-7 ud fra et skøn, jf. § 7, stk. 2.

Da der ikke var tale om et erhvervsrettet studie, påstod skadelidte årslønnen fastsat efter en ana-
logi af § 8. Forsikringssselskabet mente derimod, at der var tilstrækkeligt grundlag for at foretage
et skøn. Landsretten gav forsikringssselskabet medhold og lagde vægt på, at skadelidte havde
haft en tilknytning til arbejdsmarkedet, der kunne danne grundlag for et skøn: *”Henset bl.a. til,
at A på skadestidspunktet var 35 år gammel og havde adskillige års erhvervs erfaring, finder
landsretten, at der er grundlag for at foretage et konkret skøn over hendes erhvervsmuligheder,
såfremt hun ikke havde været udsat for trafikulykken. Der er derfor ikke behov for at anvende
normallønnen i § 8.”*

Skadelidte havde desuden ikke under bevisførelsen sandsynliggjort, at hendes arbejdskrafts-
værdi var højere end den af forsikringssselskabet fastsatte årsløn, som var en smule højere end de
årsopgørelser, der var fremlagt. Idet skadelidte hverken var påbegyndt eller optaget på studiet til
datamatiker, var der ikke grundlag for at anvende årslønnen for en nyuddannet datamatiker, jf.
bemærkningerne til § 7, stk. 2, vedr. erhvervsrettede studier.

Dommen fastslår, at § 8 kan anvendes analogt, når skadelidte går på en ikke-erhvervsrettet ud-
dannelse, men at dette kun bør ske i de tilfælde, hvor skadelidte ikke har haft den fornødne til-
knytning til arbejdsmarkedet for en konkret årslønsfastsættelse. I sagen gik skadelidte på en
ikke-erhvervsrettet uddannelse, men havde forinden haft en årrække på arbejdsmarkedet, der
gav de fornødne holdepunkter for en skønssudøvelse. Dommen må ses som et udtryk for, at
2001-loven medvirker til, at der i højere grad end tidligere bliver fastsat en individuel erhverv-
sevnetabserstatning på grundlag af et skøn, og at den individuelle fastsættelse er det klare ud-
gangspunkt på trods af, at der i forarbejderne er åbnet op for at anvende en analogi af § 8. Så-
fremt skaden havde været omfattet af 1984-loven, havde skadelidte været omfattet af den da-

⁶⁹ Vejledning 2014 s. 40

⁷⁰ Se Teknisk vejledning 2014 for en gennemgang af anvendelsen af en reguleret normalårsløn, når ska-
delidte er fyldt 13 år, men under 18 år.

gældende § 8 og dermed fået fastsat erhvervsevnetabserstatningen på baggrund af méngraden.⁷¹ Dommen er derfor et godt eksempel på, at man i overensstemmelse med lovens forarbejder har begrænset brugen af standarderstatning.

Særligt interessant er det, at landsretten i sine præmisser gengav forarbejderne således, at der ”eksempelvis for gymnasieelever må anlægges et friere skøn over skadens betydning for vedkommendes muligheder for erhvervsmæssig beskæftigelse. I mangel af holdepunkter for andet kan normalårslønnen som angivet i § 8 dog anvendes.” Herved lagde landsretten til grund, at der må udøves et ”friere skøn” når skadelidte går på en ikke-erhvervsrettet uddannelse.

Jesper Perregaard gennemgår i artiklen U2007B.189 *Personskadeerstatning – hvad er status?* den på daværende tidspunkt foreliggende retspraksis efter lovændringen. Særligt vedrørende erhvervsevnetabserstatning for unge under uddannelse behandler artiklen ovennævnte dom.

Han påpegede, at landsretten så formuleringerne i forarbejderne som et udtryk for, at der skal anvendes et ”friere skøn” vedrørende gymnasieelever mv. selvom forarbejderne efter deres ordlyd ellers ikke syntes at have forudsat, at det var muligt at foretage et egentligt skøn.

I forarbejderne anvendes formuleringer som ”Er der ikke grundlag for at kunne skønne over årslønnen, fx hvis skadelidte går i gymnasiet, vil den normalårsløn, der foreslås anvendt ved erstatningsberegningen efter § 8, kunne være vejledende”⁷² og af EAL med kommentarer, 2002 fremgår det, at ”standardårslønnen efter lovforslagets s. 27 og justitsministeriets besvarelse af Retsudvalgets spørgsmål nr. 25 alene kan anvendes analogt på andre grupper end børn, hvor der ikke er grundlag for at skønne over årslønnen, fx gymnasieelever.”⁷³

Jesper Perregaard fortolker forarbejderne således, at de forudsætter, at det aldrig er muligt at udøve et skøn vedrørende årslønnen, når skadelidte er under ikke-erhvervsrettet uddannelse såsom en gymnasieuddannelse. Dog kan man også fortolke forarbejderne således, at gymnasieuddannelsen blot bliver brugt som et eksempel på *situationer*, hvor der ikke er grundlag for at skønne over årslønnen, men at dette ikke nødvendigvis er gældende for *alle* gymnasieelever. Dette understøttes af formuleringerne ”kan anvendes” og ”kunne være vejledende”, jf. ovenfor vedrørende normalårslønnen og i øvrigt Bo von Eybens note til § 7, stk. 2, i Karnov, hvoraf følgende fremgår: ”Hvis uddannelsen ikke sigtede til et bestemt erhverv, kan årslønnen fastsættes efter § 8”. Det må være i overensstemmelse med lovens formål at udøve et skøn i alle tilfælde, hvor det er muligt, uanset om den skadelidte er under ikke-erhvervsrettet uddannelse eller ej. Dette understøttes endvidere af Bo von Eybens note til § 5, stk. 1 i Karnov, hvoraf fremgår: ”I andre tilfælde (f.eks. for gymnasieelever) må der anlægges en mere generel vurdering af skadens betydning for deres muligheder for erhvervsmæssig beskæftigelse. I mangel af holdepunkter for andet kan årslønnen sættes til den gennemsnitsindtægt, som er fastsat i § 8.”⁷⁴

Dog ændrer dette ikke på det interessante ved, at landsretten lægger til grund, at der skal udøves et ”friere skøn”, eller at der efter Bo von Eybens noter i Karnov skal anlægges en mere ”generel vurdering”. Herved bliver der gjort opmærksom på, at der efter lovens forarbejder altid skal udøves et skøn, hvor det er muligt, men at forarbejderne ikke angiver hvilke faktorer, der så bør indgå i et sådant skøn for gymnasieelever m.fl. Jesper Perregaard udtrykker, at det er et ”i sagens natur uafklaret spørgsmål, hvilke momenter der kan indgå i skønnet, herunder om indtægten ved fritidsjob, en konkret vurdering af vedkommendes boglige kundskaber eller andet kan begrunde ’en regulering’ af normalårslønnen i § 8.”⁷⁵

⁷¹ Ligesom det var tilfældet i eksempelvis U1999.1552H, FED2001.2065/4 og U2003.1589V nævnt i afsnit 3.1.

⁷² LFF 2000-2001.1.143 s. 17

⁷³ EAL med kommentarer, 2002, s. 259

⁷⁴ Karnov: EAL § 5, stk. 1 note til ”tab af erhvervsevne”.

⁷⁵ U2007B.189 s. 192

Det skulle vise sig, at der gik flere år, før domstolene fik anledning til at udtale sig om, hvilke faktorer der skulle lægges til grund for et skøn efter § 7, stk. 2, når skadelidte var under uddannelse. Den 15. august 2013 afsagde Højesteret dom i en sag, hvor skadelidte var under uddannelse på Handelsskolernes Grundforløb (HG), U2013.3067H.

Det bemærkes indledningsvist, at Højesteret fandt denne uddannelse *erhvervsrettet*, og dommen er derfor ikke direkte anvendelig, for så vidt angår ikke-erhvervsrettede uddannelser. Dommen giver dog udtryk for, hvilke faktorer der generelt set lægges til grund ved skønsudøvelsen, når skadelidte er studerende.

Skadelidte var på tidspunktet for ulykken 19 år. Ved en trafikulykke pådrog skadelidte sig et fuldstændigt tab af erhvervsevnen. Tvisten angik spørgsmålet om den skønsmæssige fastsættelse af årslønnen, jf. § 7, stk. 2. Skadelidte gjorde gældende, at normalårslønnen i § 8 burde finde anvendelse, med den følge, at skadelidte havde et yderligere krav på erhvervsevnetabserstatning på kr. 1.240.000. Den ansvarlige skadevolders forsikringsselskab havde på daværende tidspunkt udbetalt erhvervsevnetabserstatning på kr. 2.445.000 svarende til erhvervsevnetabserstatning udmålt ud fra en årsløn svarende til en nyuddannet butiksassistent. Interessant ved dommen er, at der indgår en lang række faktorer ved afgørelsen af den skønsmæssige fastsættelse af årsløn. Eksempelvis skadelidtes alder, karakterer, studievejlederes udtalelser, frafaldsprocenter og andre statistikker.

Sagens nærmere omstændigheder var følgende:

Skadelidte var på skadestidspunktet 7 måneder inde i et 2-årigt grundforløb på Handelsskolen i Silkeborgs merkantile linje, der dækker over hhv. detailhandel, eventkoordinator, finansuddannelsen, generel kontoruddannelse, handelsuddannelse, kontoruddannelsen med specialer samt sundhedsservicesekretær. Denne type uddannelse består af et 2-årigt grundforløb og et efterfølgende 2-årigt hovedforløb, hvor den studerende er i praktik i en virksomhed.

Før skadelidte påbegyndte uddannelsen, havde han i 2009 startet og færdiggjort grundforløbet på teknisk skoles bygningsmaleruddannelse. Han var derefter startet i et mesterlæreforløb, hvilket dog blev bragt til ophør, da skadelidte fik konstateret en ryglidelse. Skadelidtes mor udtalte under sin forklaring, at skadelidte havde udtrykt, at han så måtte starte på en handelsskoleuddannelse, ”*hvis det ikke kunne blive anderledes.*”⁷⁶

Skadelidte havde i sin uddannelsesplan angivet, at hovedforløbet under uddannelsen var planlagt inden for ”detail” med specialet ”salgsassistent”. Vicedirektøren på skolen havde i sin supplerende forklaring for Højesteret forklaret nærmere om proceduren for valg af studieretning. Han fortalte, at der gennemføres en visitationssamtale, forinden en elev starter på uddannelsen. Her får skolen et indtryk af, hvilken studieretning eleven påregner at vælge. Senest 14 dage inden uddannelsesstart skal eleven have afleveret en uddannelsesplan, hvilken følges op af en samtale hen på efteråret. Vicedirektøren forklarede, at en uddannelsesplan kan ændres flere gange i forløbet og ofte vil afhænge af elevens faglige niveau.

Vicedirektøren forklarede endvidere, at HG er en erhvervsrettet uddannelse i modsætning til en gymnasial uddannelse. Det er en praktisk erhvervsuddannelse, der giver såvel erhvervskompetence som studiekompetence. Der indgår grundlæggende fag i grunduddannelse, og de kan godskrives eleven som gennemført ved studieskift. Han fortalte, at nogle studerende efter grunduddannelsens afslutning finder ud af, at de hellere vil have en gymnasial uddannelse og derfor skifter til enten HF eller HHX.

Også skadelidtes karakterresultater indgår i sagsfremstillingen. Det fremgår, at skadelidte havde opnået karakteren ”bestået” i ét fag, karakteren 02 i fem fag, karakteren 4 i fire fag og karakteren

⁷⁶ U2013.3067H s. 3069

ren 10 i faget ”dekoration”. Henholdsvis studievejleder og lærer beskrev i deres forklaringer skadelidte som ”*fagligt normalt begavet og interesseret i skolearbejdet*” og ”*rent fagligt en typisk 4’er*” alt afhængig af koncentrationen, eftersom han var stærkt præget af hans ADHD.⁷⁷ Læreren forklarede endvidere, at skadelidte ofte med stor begejstring fortalte om sin far, der var bilsælger. Skadelidte skulle desuden adskillige gange have udtrykt, at ”*det ville han også være.*”⁷⁸ Alle, der afgav forklaring, tilkendegav generelt, at de mente, der var gode chancer for, at skadelidte ville have fået en praktikplads og færdiggjort uddannelsen.

Foruden ovennævnte oplysninger blev der også fremlagt oplysninger om gennemsnitlige lønninger for både nyuddannede dekoratører, salgsassistenter, salgsagenter, salgskonsulenter, marketingskonsulenter og -assistenter samt statistikker over frafaldsprocenterne på HG, herunder specifikt for Handelsskolen i Silkeborg. Den gennemsnitlige indtjening for en nyuddannet i førnævnte stillinger, var højere end den af forsikringsselskabet fastsatte årsløn som nyuddannet butiksassistent. Med hensyn til frafaldsprocenterne blev der fremlagt en undersøgelse om unges valg efter afslutning af grundforløbet på handelsskolerne, hvilken var offentliggjort på hjemmesiden for Ministeriet for Børn og Undervisning. Undersøgelsen havde titlen *Unge vælger vidt forskellige veje efter HG*, og af den fremgår, at ”*der er en meget stor gruppe (60 %), der ikke begynder på hovedforløbet i de merkantile erhvervsuddannelser umiddelbart efter de færdiggør deres HG. En mindre gruppe fortsætter dog til de merkantile erhvervsuddannelser efter en pause på et eller to år. To år efter eleverne har afsluttet HG, er det for eksempel cirka halvdelen, der er begyndt på hovedforløbet i de merkantile erhvervsuddannelser.*”⁷⁹ Handelsskolen i Silkeborg oplyste, at frafaldsprocenterne hos dem var lave, og at et eventuelt frafald typisk ville ske inden for de første 2 måneder af grundforløbet.

Som første instans lagde landsretten i sine præmisser til grund, at skadelidte skulle have fastsat sin årsløn skønsmæssigt i medfør af § 7, stk. 2, hvilket der også var enighed om blandt sagsøger og sagsøgte. For så vidt angår den skønsmæssige fastsættelse, bemærkede landsretten, at det af forarbejderne fremgår, at årslønnen for en nyuddannet kan lægges til grund, såfremt der er tale om en erhvervsrettet uddannelse, mens § 8 kan anvendes vejledende, hvis der ikke er et grundlag for at skønne over årslønnen, f.eks. hvis skadelidte går på gymnasiet.

For så vidt angår vurderingen af, om der er tale om en erhvervsrettet uddannelse eller ej, udtalte landsretten, at uddannelsesforløbet, som skadelidte fulgte på tidspunktet for færdselsulykken, var reguleret ved *lov om erhvervsuddannelser*, og dermed måtte anses for en integreret del af et kompetencegivende erhvervsuddannelsesforløb i modsætning til en gymnasial uddannelse.

Landsretten bemærkede i øvrigt, at skadelidte var 19 år gammel og tidligere havde gennemført et skoleforløb på teknisk skole og opnået ansættelse i en stilling som mesterlærling, hvilket kun blev opgivet pga. helbredsmæssige årsager.

På baggrund heraf, og sammenholdt med skoleudtalelserne om skadelidtes faglige standpunkt, de skønnede gode chancer for opnåelse af praktikplads og oplysningerne fra Handelsskolen i Silkeborg om, at frafaldet blandt eleverne typisk sker inden for de første 2 måneder, fandt landsretten, at der var tilstrækkeligt grundlag for at foretage et konkret skøn over værdien af skadelidtes arbejdskraft på skadestidspunktet. Det fandtes derfor ikke nødvendigt at anvende normalårslønnen i § 8.

Landsretten fandt det ikke sandsynliggjort, at skadelidte ville have opnået en højere årsløn end den, der var lagt til grund af forsikringsselskabet på baggrund af skadelidtes uddannelsesplan med specialet ”salgsassistent”. Højesteret stadfæstede landsrettens afgørelse af de af landsretten anførte grunde.

⁷⁷ U2013.3067H s. 3068

⁷⁸ U2013.3067H s. 3069

⁷⁹ U2013.3067H s. 3069

Dommen fik betragtelig mediebevågenhed og førte også til flere udtalelser fra politikere om, at man burde overveje en lovændring.⁸⁰ Det centrale element i forargelsen var, at dommen ansås som et udtryk for, at en handelsskoleelev ikke var lige så meget "værd" som eksempelvis en gymnasieelev.

Dommen er den første højesteretsafgørelse, der efter lovændringen detaljeret forholder sig til anvendelsen af § 7, stk. 2, på unge under uddannelse. Generelt set gav alle de oplysninger, der var fremlagt i sagen, udtryk for, at skadelidte med al sandsynlighed ville have færdiggjort sin uddannelse, inklusiv hovedforløbet i en virksomhed, og herefter opnået arbejde som butiksassistent. Hverken skadelidtes tidligere uddannelsesønske om at blive bygningsmaler, skadelidtes karakterer og udtrykte ønsker om fremtiden gav anledning til at tro, at skadelidte var specielt boglig og ville have videreuddannet sig med en højere årsløn til følge. Der var i øvrigt heller ikke oplysninger, der talte for et eventuelt studeretningsskift på grundforløbet. Endvidere var det svært at argumentere imod en årsløn som nyuddannet butiksassistent, idet HG-uddannelsen var reguleret i *lov om erhvervsuddannelser* og dermed klart kunne anses for erhvervsrettet. Det fremgår direkte af forarbejderne, at man her vil anvende årslønnen som en nyuddannet inden for det fag, man uddanner sig til. Sammenfattende kan dommen anses som endnu et tegn på, at domstolene, i overensstemmelse med lovens forarbejder, tilstræber en så individuel årslønsfastsættelse som mulig.

Under udarbejdelsen af nærværende afhandling opstod der en mulighed for at overvære en hovedforhandling i en relevant sag, jf. Retten i Esbjergs dom af den 23. april 2014 (sag BS 98-768/2013).

Sagen angik den skønsmæssige årslønsfastsættelse for en på skadestidspunktet 16-årig pige, der gik i 9. klasse. Forsikringsselskabet havde udbetalt erhvervsvennetabserstatning med udgangspunkt i en årsløn på kr. 225.000, hvilket byggede på en vejledende udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen. Sagsøger påstod årslønnen fastsat efter normalårslønnen i § 8.

Af den vejledende udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen fremgik, at skadelidtes erhvervsvennetab vurderedes til 50 % med udgangspunkt i, at skadelidte efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering ville have haft en fremtidig indtægt på mellem kr. 200.000 og 250.000 uden skaden. Baggrunden for denne fastsættelse var en psykologvurdering, der tilkendegav, at skadelidte forinden ulykken havde kognitive vanskeligheder og læsevanskeligheder, og at skadelidte i øvrigt havde udtrykt et ønske om at blive enten sosu-assistent eller pædagog. Det var oplyst, at skadelidte fik middelkarakterer i skolen. Arbejdsskadestyrelsen vurderede, at skadelidte ville have fået arbejde som ufaglært eller have taget en kortere uddannelse.

Spørgsmålet var herefter, om disse oplysninger udgjorde de fornødne konkrete holdepunkter for en skønsmæssig vurdering af skadelidtes fremtidige indtjeningssevne uden skaden.

Byretten fandt, at der *ikke* i den konkrete sag var fremlagt tilstrækkelige oplysninger til at udøve et konkret skøn og udtaler, at *"der kun undtagelsesvis kan forventes at være grundlag for at foretage et individuelt skøn over den forventede fremtidige indtægt for skadelidte på 15 år eller mere, der stadig går i folkeskole."*⁸¹ De bilag, som Arbejdsskadestyrelsen havde bygget deres udtalelse på, var ikke fremlagt i sagen, og retten lagde vægt på, at det dermed ikke var muligt at bedømme grundlaget for Arbejdsskadestyrelsens vurdering. Dommen er anket.

Byrettens dom er interessant, da det blev lagt til grund, at normalårslønnen skal anvendes for

⁸⁰ Se f.eks. "Både S og V ønsker ens erstatninger til skolelever" og "Minister er bekymret" i Jyllandsposten den 30. august 2013.

⁸¹ Retten i Esbjergs dom af den 23. april 2014 s. 4 (vedlagt som bilag A).

skadelidte, hvis ikke forsikringsselskabet fører bevis for, at en lavere erhvervsevnetabsberstatning dækker det fulde tab. Dommen går derfor i en anden retning end de to førnævnte domme, hvor det påhviler skadelidte at sandsynliggøre, at denne ikke er fuldt kompenseret ved forsikringsselskabernes udbetaling.⁸² Derudover lagde byretten tilsyneladende ikke afgørende vægt på det faktum, at Arbejdsskadestyrelsen i sin vejledende udtalelse konkret havde skønnet over skadelidtes forventede indtjeningssevne uden skaden⁸³, uagtet at der almindeligvis kræves et sikkert grundlag for at fravige Arbejdsskadestyrelsens vurdering.⁸⁴ Grunden hertil er formodentligt, at det ikke er Arbejdsskadestyrelsens kompetence at udtale sig direkte om årslønsfastsættelsen, men kun erhvervsevnetabsprocenten, jf. EAL § 10.

Byretten lagde til grund, at lovgivers hensigt var at lade normalårslønnen anvende for skadelidte, der på tidspunktet for ulykken endnu ikke havde afsluttet grundskolen. Dette stemmer godt overens med det faktum, at aldersgrænsen er fastsat til 15 år, fordi det ”i almindelighed ikke er muligt at fastslå erhvervsevnetabet for disse personer, da de sædvanligvis endnu ikke har afsluttet deres grundskoleforløb på dette tidspunkt”⁸⁵ og ”For denne gruppe af skadelidte, der endnu ikke har afsluttet deres grundskoleforløb, vil det i almindelighed ikke være muligt at fastslå erhvervsevnetabet.”⁸⁶ Dette kan fortolkes til at gælde for *alle*, der ikke har afsluttet deres grundskoleforløb. Såfremt dette er tilfældet, havde det dog været mere hensigtsmæssigt at fastsætte en uddannelsesgrænse frem for en aldersgrænse, da ordlyden af bestemmelserne i henholdsvis §§ 7 og 8 synes at forudsætte en skønsmæssig fastsættelse af årslønnen for *alle*, der er fyldt 15 år.

4.3 Vurdering af retsstillingen ved 2001-loven og problemstillinger heri

Som tidligere nævnt er retsstillingen for unge under uddannelse efter 2001-loven endnu ikke tilstrækkeligt belyst, hverken gennem administrativ praksis eller domstolspraksis. I det følgende vil de væsentligste uklarheder og problemstillinger blive gennemgået.

4.3.1 Hvad er en erhvervsrettet uddannelse?

Idet der både er stor forskel på vanskelighederne i at fastsætte erhvervsevnetabsberstatningen for unge under uddannelse på henholdsvis erhvervsrettede og ikke-erhvervsrettede uddannelser, og i mange tilfælde stor forskel på det erstatningsmæssige resultat heraf, har det stor betydning for skadelidte, om uddannelsen er erhvervsrettet eller ej.

Erhvervsrettede uddannelser findes i mange former. Der er både korte, mellemlange og lange videregående uddannelser, SU-berettigende uddannelser, arbejdsgiverbetalte uddannelser, kombinerede uddannelser med både SU og elevløn under praktik mv. Fælles for dem alle er, at de retter sig mod et bestemt erhverv.

I U2013.3067H blev det lagt til grund, at HG-uddannelsen er erhvervsrettet, hvilket absolut heller ikke er overraskende, men dog stadig interessant.

HG-uddannelsen er én af de mange EUD-uddannelser, hvor der veksles mellem et teoretisk uddannelsesforløb og et praktisk uddannelsesforløb. Der findes i alt 108 uddannelser med 299 trin eller specialer inden for 8 områder: Teknik, mekanik, byggeri, jordbrug, planter, dyr, levnedsmidler, mode og handel og service.⁸⁷ Alle uddannelserne kan påbegyndes efter afslutning af grundskolen. Erhvervsuddannelserne er reguleret i *lov om erhvervsuddannelser*. Særligt interessant ved erhvervsuddannelserne er, at der ved *lov om studiekompetencegivende eksamen i for-*

⁸² Dette vil blive gennemgået nærmere nedenfor i afsnit 4.3.3

⁸³ Retten i Esbjergs dom af den 23. april 2014 s. 4

⁸⁴ Dette vil blive gennemgået nærmere nedenfor i afsnit

⁸⁵ Bet. 1383/2000 s. 66

⁸⁶ FT 2000-2001 L 143, bilag 1, 5.4.2. Justitsministeriets bemærkninger

⁸⁷ <http://uvm.dk/Uddannelser/Erhvervsuddannelser/Fakta-om-erhvervsuddannelserne/Kort-om-erhvervsuddannelserne>

bindelse med erhvervsuddannelse (eux) mv. af den 1. juni 2010 blev indført mulighed for at kombinere erhvervsuddannelsen med gymnasial studiekompetence. Af Undervisningsministeriets overblik over eux-uddannelsen fremgår følgende:

”Eux betegner en studiekompetencegivende eksamen i forbindelse med en erhvervsuddannelse, som også giver en gymnasial eksamen på linje med for eksempel stx og htx.”⁸⁸

Der er ved loven givet mulighed for, at elever på 24 forskellige erhvervsuddannelser, kan opnå både en faglig uddannelse og et eux-eksamensbevis via ét uddannelsesforløb. Dermed åbnes der op for en slags ”hybrid”-uddannelse, der både er erhvervsrettet og ikke-erhvervsrettet på én og samme tid. Eux-beviset giver adgang til at tage supplerende kurser på gymnasialt niveau og gør det muligt at søge ind på uddannelser, hvor der er adgangskrav om en gymnasial eksamen. I en sådan situation findes det umiddelbart mest sandsynligt, at man må foretage et konkret skøn over, hvad skadelidte havde til hensigt at anvende uddannelsen til.

Også HG-uddannelsens merkantile linje er interessant, idet der er offentliggjort flere undersøgelser, der viser, at elever på denne linje i mange tilfælde aldrig fortsætter praktikforløbet efter at have færdiggjort grundforløbet.

Først og fremmest viser den i U2013.3067H fremlagte undersøgelse *Unge vælger vidt forskellige veje efter HG* fra dengang Ministeriet for Børn og Undervisning, at studerende på handelskolernes merkantile linje i højt omfang fravælger hovedforløbet med en praktikplads i en virksomhed.

Også af rapporten *Frafald mellem HG og hovedforløbet i de merkantile erhvervsuddannelser*⁸⁹, offentliggjort på Undervisningsministeriets hjemmeside, konkluderes det, at 50 % af de elever, der har færdiggjort grundforløbet, to år efter grundforløbets afslutning har fravalgt hovedforløbet i de merkantile erhvervsuddannelser. Som årsag til dette frafald peger hovedparten af de frafaldne på, at de hellere vil påbegynde et andet uddannelsesforløb. Andre har problemer med at finde den ønskede praktikplads. Ifølge rapporten kan de frafaldne HG-elever groft set opdeles i tre grupper: Dem der fortsætter i uddannelsessystemet (62 %), dem der går i beskæftigelse (27 %) og dem, der forsvinder ud af arbejdsstyrken eller går ud i ledighed (11 %).⁹⁰ På baggrund af denne undersøgelse kan det udledes, at der er lige stor sandsynlighed for henholdsvis at færdiggøre uddannelsen og frafalde uddannelsen.

Dette medfører en risiko for, at der fremadrettet vil blive afsagt domme, hvor skadelidte får fastsat erhvervsevnetabserstatningen efter årslønnen for en nyuddannet, om end den skadelidte rent faktisk burde anses for at bruge grundforløbet som studieforbereende til en gymnasial uddannelse.

Det er ikke til at sige, om domstolene fremadrettet vil lægge hovedvægten på, at der er tale om et erhvervsrettet studie med en (obligatorisk) uddannelsesplan, eller om de vil udøve et konkret skøn, hvor der er holdepunkter for at se HG-uddannelsen som hovedsagelig studieforbereende til en gymnasial uddannelse, således at årslønnen vil tage udgangspunkt i normalårslønnen, jf. § 8. Udviklingen i lovgivningen og retspraksis mod at foretage et nøje afvejet konkret skøn taler for, at sidstnævnte vil være tilfældet. Men det er usikkert, hvor meget der skal til, for at skadelidte kan løfte bevisbyrden for, at en uddannelsesplan *ikke* skal ses som retvisende.

4.3.2 Årslønnen for en nyuddannet eller et mere konkret skøn?

Hovedproblemstillingen i denne afhandling er erhvervsevnetabserstatningen for unge under uddannelse på ikke-erhvervsrettede uddannelser, men problemstillingen for skadelidte på er-

⁸⁸ <http://uvm.dk/Uddannelser/Erhvervsuddannelser/Overblik-over-erhvervsuddannelser-og-indgange/Eux>

⁸⁹ <http://www.uvm.dk/~media/B050DAFCDCCF415AA93A3361B6DFEC5D.ashx>

⁹⁰ Rapportens side 3.

hvervsrettede uddannelser bør ikke overses.

Efter lovens forarbejder var det som anført i tidligere afsnit hensigten, at skadelidte på erhvervsrettede studier skulle have fastsat årslønnen svarende til en nyuddannet. Denne form for årslønsfastsættelse forekommer umiddelbart uproblematisk, men som illustreret i U2013.3067H, er dette ikke altid tilfældet. Som anført i *Personskadehåndbogen II* af Frank Bertholdt og Christina Neugebauer, kræver dette først og fremmest ”at skadelidte i bare nogen grad var studieegnet (og hvornår i studiet viser dette sig?) og ville have færdiggjort studiet”⁹¹, og dernæst rejses problemstillingen også for så vidt angår de specialiseringsmuligheder, der gør sig gældende i en lang række erhvervsrettede uddannelser. Der kan være stor forskel i indtægten hos dem, der har samme uddannelse, alt afhængig af specialiseringen. Som eksempel nævnes i *Personskadehåndbogen II*, at det ikke er ”helt uden betydning, om den pædagogstuderende vil arbejde med småbørn eller på døgninstitutioner eller videreudanne sig. Det samme gælder for den jurastuderende. Vil denne – om muligt – arbejde som advokat eller i centraladministrationen?”⁹² Og vil man lægge vægt på lønstatistikker eller overenskomster?

Lovens formål er, at der i alle tilfælde skal foretages en konkret vurdering af skadelidtes tab af fremtidig indtægt. Der bør derfor i alle tilfælde foretages en vurdering af, hvad skadelidte havde ønsket at bruge sin uddannelse til – og om det var sandsynligt, at dette også ville have været tilfældet. Dette rejser en bevisbyrdeproblematik. For hvornår kan skadelidte siges at have løftet bevisbyrden for, at denne eksempelvis ville have fået et job som advokatfuldmægtig? Kræves der en ansættelseskontrakt, eller er gode karakterer og særlige kandidatfag tilstrækkelige til at sandsynliggøre en mere lukrativ fremtidig ansættelse? Bør der lægges vægt på, om skadelidte har et fagligt netværk, der øger chancerne for at få drømmejobbet?

Tidligt i studieforløbet vil det være særligt svært for skadelidte at løfte bevisbyrden for, at uddannelsen vil have resulteret i en særlig specialisering og dermed særlig retning i det efterfølgende erhvervsliv. Her findes det mest hensigtsmæssigt at anvende en gennemsnitlig løn for en nyuddannet inden for faget, ligesom det tilkendes i lovens forarbejder. Dette tiltrædes også af Frank Bertholdt og Christina Neugebauer i *Personskadehåndbogen II*. Men for studerende, der er langt i uddannelsesforløbet og har specialiseret sig, vil en mere konkret vurdering være at foretrække.

4.3.3 Bevisbyrdeproblematikken

En gennemgående problemstilling for skadelidte under uddannelse, erhvervsrettet som ikke-erhvervsrettet, er bevisbyrden.

Af landsrettens præmisser i U2013.3067H fremgår, at det af sagsøger ikke fandtes ”sandsynliggjort, at værdien af hans arbejdskraft på skadestidspunktet var større end skønnet af Købstædernes Forsikring G/S, dvs. svarende til en årsindtjening som nyuddannet butiksassistent.”⁹³ Denne tilkendegivelse er i overensstemmelse med, hvad der ligeledes blev gjort gældende i landsrettens præmisser i FED2006.187V, hvor skadelidte ikke havde ”nærmere sandsynliggjort, at hendes arbejdskraftsværdi var større end det af Topdanmark Forsikring A/S skønnede, dvs. svarende til en årsløn på 200.000 kr.”⁹⁴ Landsrettens præmisser i disse to domme, og i øvrigt også i en række andre domme, pålægger skadelidte at løfte bevisbyrden for, at det udbetalte ikke har dækket skadelidtes fulde tab.

Desuden er der righoldig retspraksis⁹⁵, der lægger til grund, at der skal være *et sikkert grundlag* for at tilsidesætte Arbejdsskadestyrelsens vejledende udtalelser. Godt nok er Arbejdsskadesty-

⁹¹ Bertholdt og Neugebauer, 2003 s. 272

⁹² Bertholdt og Neugebauer, 2003 s. 273

⁹³ U2013.3067H s. 3072

⁹⁴ FED2006.187V s. 8

⁹⁵ Se eksempelvis U2009.150H, U2013.3324H, FED2003.1034V, FED2008.178Ø og FED2011.1V.

relsens udtalelser *vejledende*, men der tegner sig i retspraksis et billede af, at de tillægges større og større vægt. Arbejdsskadestyrelsen har ikke i private personskadesager direkte kompetence til at udtale sig om fastsættelse af årsløn, men dette er naturligt en del af vurderingen af erhvervsvenetabsprocenten, hvilken hører under Arbejdsskadestyrelsens kompetence, jf. EAL § 10. Til brug for denne vurdering vil Arbejdsskadestyrelsen opstille en prognose for skadelidte forventede erhvervsaktivitet og dermed også årslønnen. Den part, der anfægter udtalelsen, har bevisbyrden for, at der er tilstrækkeligt sikkert grundlag for at tilsidesætte den vejledende udtalelse.

I de to ovennævnte sager har skadelidte ønsket årslønsfastsættelse efter en anvendelse af normalårslønnen i § 8, dvs. sager hvor denne normalårsløn har været mere gunstig for skadelidtes erstatningsudmåling end den af forsikringsselskabet fastsatte årsløn. Men bevisbyrdeproblematikken kan også vise sig i de situationer, hvor forsikringsselskabet hævder, at årslønnen skal fastsættes efter en analog anvendelse af normalårslønnen i § 8, mens skadelidte gør gældende at ville have opnået en højere indtægt. Også i disse situationer er det vanskeligt for skadelidte at løfte bevisbyrden for, at denne, efter at have afsluttet sit ikke-erhvervsrettede studie, dels ville have påbegyndt en videregående erhvervsrettet uddannelse, dels færdiggjort denne uddannelse.

4.3.4 Momenter i vurderingen af skadelidtes erhvervmæssige værdi

Som nævnt blev det i FED2006.187V lagt til grund, at der skulle foretages et ”friere skøn”, når der er tale om skadelidte under ikke-erhvervsrettet uddannelse. Landsretten kom ikke nærmere ind på hvilke momenter, der vil indgå i dette skøn, idet skadelidte i den konkrete sag havde tidligere erhvervs erfaring, der kunne danne grundlag for et skøn.

Højesteretsdommen U2013.3067H giver eksempler på hvilke momenter, der indgår i en bedømmelse af skadelidtes fremtidige erhvervmæssige værdi på arbejdsmarkedet. Her var der tale om en erhvervsrettet uddannelse, men der blev imidlertid i landsrettens præmisser lagt vægt på forskellige faktorer, der tilsammen gjorde det sandsynligt, at skadelidte *ville* have fortsat og færdiggjort uddannelsen, og at der dermed *ikke* var grundlag for at fastslå, at skadelidtes ”værdi” var en anden end en nyuddannet butiksassistent. Der blev i sagen lagt særlig stor vægt på uddannelsesplanen, idet der ikke var konkrete holdepunkter for, at denne ikke kunne anses for retvisende for skadelidtes fremtidige forløb, såfremt skaden ikke var sket. De momenter i vurderingen, der tilsammen ikke gav konkrete holdepunkter for at fravige uddannelsesplanen, vil blive beskrevet i det følgende.

Først og fremmest blev der lagt vægt på skadelidtes boglige og faglige evner, hvilket kom til udtryk i skoleudtalelser og karakterer. Der blev endvidere lagt vægt på skadelidtes adfærd, og hvordan denne påvirkede/kunne påvirke hans resultater og gennemførelse af uddannelsen. Dernæst blev der lagt vægt på helt objektive fakta om frafaldsprocenter og chancer for at finde en praktikplads, både generelt og helt konkret for skadelidte.

Der blev derimod ikke lagt vægt på skadelidtes familiemæssige baggrund, herunder forældrenes eller søskendes karrierevalg, hvilket også er i overensstemmelse med dansk teori og praksis på området.

Ovenstående giver nogle idéer om, hvad der vil blive lagt vægt på i dette ”friere skøn”, hvis der var tale om en skadelidte på en ikke-erhvervsrettet uddannelse. Formodentlig vil der blive lagt vægt på, hvad skadelidte inden skaden har udtrykt af ønsker om fremtidig uddannelse over for eksempelvis en studievejleder, lærer eller gennem uddannelsespraktik mv. Også gymnasielevs studieretninger kunne tænkes at indgå i vurderingen af, hvad skadelidte kunne forventes at videreudanne sig til. Her kunne statistiske oplysninger (måske) vise et andet indtægtsniveau for de studerende, der havde taget en ren naturvidenskabelig linje end dem, der havde valgt en studieretning med sprog, musik, billedkunst, idræt mv. Gymnasieelever skal efter gymnasireformen i 2008 være mere målrettede, når de starter på gymnasiet, end det var tilfældet førhen. Dette hænger tæt sammen med de øgede adgangskrav på de videregående uddannelser, hvor der kræves særlige kompetencegivende niveauer inden for særlige fag. Der vil derfor sandsynligvis i

højere grad end tidligere være planlagt et videre uddannelsesforløb, når en elev starter på eksempelvis STX.

Herudover må det formodes, at også studievejleder og lærers vurdering af sandsynligheden for opfyldelse af disse uddannelsesønsker inddrages i sagen. Der vil formentlig blive lagt vægt på skadelidtes karakterer (og adgangskvotienter), generelle studieegnhed, intelligens og adfærd, hvilket kan synes som relativt ømtålelige emner. Frank Bertholdt og Christina Neugebauer udtrykker da også i *Personskadehåndbogen II* bekymring for en sådan meget konkret vurdering af, om skadelidte på sigt må formodes at ”blive til noget eller ej”⁹⁶ og kalder diskussionen herom både ubehagelig og uheldig.

Lovgivers intention om at gøre erhvervsevnetabserstatningen individuel for unge under uddannelse vil uden tvivl nødvendiggøre en vurdering, hvor disse ovenstående ”ømtålelige emner” vil indgå. Disse faktorer er de eneste reelle holdepunkter, de involverede parter og domstolene har at gå ud fra ved vurderingen af skadelidtes økonomiske fremtidsprognose uden skaden. Dette vil indebære, at nogle skadelidte *føler sig* underkompenseret, når der sammenlignes med normalårslønnen i § 8, mens andre skadelidte ved den konkrete vurdering *føler en større retfærdighed*, når et konkret skøn giver en højere erstatning, end det vil være tilfældet ved en anvendelse af normalårslønnen i § 8. Med en helt fast praksis om anvendelse af normalårslønnen på ikke-erhvervsrettede studier risikerer man at overkompensere eller underkompensere visse skadelidte. Eksempelvis er en gymnasial uddannelse ikke ensbetydende med, at den studerende videreuddanner sig. Man kan forestille sig den situation, hvor skadelidte lige er startet på gymnasiet med ringe karakterer og høj fraværspcent og et ønske om at arbejde som ufaglært. Vil en domstol her foretage et konkret skøn eller automatisk anvende normalårslønnen i § 8, fordi skadelidte går på et ikke-erhvervsrettet studie?

Et sådant konkret skøn over årslønnen for studerende på ikke-erhvervsrettede uddannelser vil uden tvivl langsommeliggøre sagsbehandlingstiden og give anledning til mange tvister. Men dette må være prisen for lovgivers ønske om en helt konkret vurdering.

4.3.5 Sabbatår

Mange unge vælger i dag at holde en pause mellem den gymnasiale uddannelse og videreuddannelsen. De tager et år eller flere, hvor de i stedet arbejder som ufaglært og tager på længere rejser. Det er derfor ikke usandsynligt, at man fremadrettet vil støde på retssager, hvor der er tvist om årslønsfastsættelsen. Udgangspunktet er, at årslønnen forud for skadens indtræden lægges til grund for beregningen af erhvervsevnetabserstatningen, jf. EAL § 7, stk. 1. Når særlige ansættelses- eller indtægtsforhold eller andre særlig forhold gør sig gældende, vil man i stedet fastsætte årslønnen skønsmæssigt, jf. EAL § 7, stk. 2. Med andre ord anvendes denne bestemmelse, når den seneste årsløn ikke er retvisende for værdien af skadelidtes arbejdskraft på skadestidspunktet. Efter bemærkningerne til lovforslaget til 1984-loven tænkes der her også på personer, der har taget et sabbatår⁹⁷. Her vil skadelidte skulle føre bevis for, at den oppebårne løn ikke er retvisende. Spørgsmålet er, om der er en mulighed for, at en forholdsvis ny student vil få fastsat årslønnen efter en analogi af § 8, eller om det faktum, at skadelidte har vist en vis erhvervsevne gennem ufaglært arbejde, udelukker brugen af normalårslønnen.

4.3.6 Normalårslønnen kan anvendes både med méngrad og erhvervsevnetabsprocent

Som nævnt flere gange, er méngraden og erhvervsevnetabsprocenten sjældent sammenfaldende, idet de måles ud fra et henholdsvis medicinsk og økonomisk kriterium. Méngraden vil ofte være lavere end erhvervsevnetabsprocenten, hvilket også var årsag til, at man ved revisionen af EAL nedsatte grænsen for erhvervsevnetabserstatning på baggrund af méngraden til 5 % i stedet for de tidligere 15 %.

⁹⁶ Bertholdt og Neugebauer, 2003 s. 274

⁹⁷ LFF1983-1984.2.7 s. 15

For unge under uddannelser over 15 år kan normalårslønnen anvendes vejledende, men den skal stadig ganges med erhvervsevnetabsprocenten, hvilket ofte giver højere erstatninger, end hvis skadelidte var under 15 år, hvor méngraden anvendes i beregningen. Dermed gentages noget af den ulighed og tilfældighed, der fandtes under 1984-loven.

Retten i Esbjergs dom af den 23. april 2014 kan bruges til illustration af denne ulighed. Her havde Arbejdsskadestyrelsen fastsat méngraden til 20 % og erhvervsevnetabet til 50 %. Skadelidte fik fastsat erhvervsevnetabsersstatningen på baggrund af normalårslønnen i § 8 (kr. 368.500 på 2011-niveau).

Forskellen i erhvervsevnetabsersstatning for børn under og over 15 år på baggrund af fakta om henholdsvis méngrad og erhvervsevnetabsersstatning i denne sag kan opgøres således:

Over 15 år (erhvervsevnetabsprocent):	kr. 368.500 x 10 x 50 %	<u>kr. 1.842.500</u>
Under 15 år (méngrad):	kr. 368.500 x 10 x 20 %	<u>kr. 737.000</u>

Eksemplet demonstrerer den ulighed og tilfældighed, der (stadig) præger erhvervsevnetabsersstatningen for børn og unge.

Dette rejser også spørgsmålet, om normalårslønnen simpelthen er sat så højt, at det i de fleste tilfælde vil være mere gunstigt for skadelidte at få fastsat sin erhvervsevnetabsersstatning efter denne. Som det er nævnt tidligere, er normalårslønnen i § 8 fastsat med afsæt i den højeste løbende ydelse for tab af erhvervsevne efter ASL, hvorfor den muligvis ikke er retvisende. Der findes ikke i forarbejderne nogle overvejelser vedrørende netop denne fastsættelse, så det vides ikke, om man har valgt en relativt høj normalårsløn for at kompensere for, at der ganges med méngraden, som typisk vil være mindre end erhvervsevnetabet.

4.3.7 Aldersgrænsen i § 8

Aldersgrænsen på 15 år er i henhold til forarbejderne fastsat ud fra den betragtning, at det inden da ikke er muligt at opstille en forsvarlig erhvervsprognose. Dette er begrundet i, at skadelidte på dette tidspunkt almindeligvis endnu ikke har afsluttet sit grundskoleforløb og dermed ikke aldersmæssigt har haft mulighed for at starte på en erhvervsrettet uddannelse. Som det er nævnt ovenfor ved gennemgangen af Retten i Esbjergs dom af 23. april 2014, havde det derfor været hensigtsmæssigt at fastsætte en uddannelsesgrænse fremfor en aldersgrænse, da uklarheden giver anledning til tvist, når skadelidte *både* er over 15 år *og* i gang med sin grundskole. Det havde været mere hensigtsmæssigt at udforme bestemmelsen således, at normalårslønnen skulle gælde for skadelidte på grundskoleniveau.

4.3.8 Kapitalfaktor 10 – også for helt unge skadelidte

En anden problemstilling for både børn og unge under uddannelse er, at der ved erhvervsevnetabsersstatningen, på lige vilkår med andre skadelidte, anvendes kapitalfaktor 10. Kapitalfaktor 10 blev vedtaget ved revisionen af EAL i 2001, hvor renteniveauet var et andet end i dag, hvor renten er historisk lav.

Det er en problematik, som allerede blev påpeget af mindretallet i bet. 1383/2000. Bo von Eyben udtalte dengang, at ”Den helt afgørende faktor ved udformningen af kapitalfaktorerne er valget af den rentefod, de skal baseres på. EAL bygger på den nominelle rente, hvilket er årsagen til, at tiden er løbet fra den. Flertallet gør det samme. Der er derfor en tilsvarende risiko for, at tiden vil løbe fra dets forslag. Hvis der i fremtiden skulle indtræde en ny, væsentlig ændring i renteniveauet (f.eks. en forhøjelse til niveauet i 1984), vil det således være nødvendigt at revidere EAL igen (...)”⁹⁸ Bo von Eyben foreslog i stedet, at der anvendtes en realrente.

Også PTU anfægtede en fast kapitaliseringsfaktor. Under høringen tilkendegav PTU, at ”den

⁹⁸ Bet. 1383/2000 s. 167

*faste kapitaliseringsfaktor medfører ens erstatninger for yngre og ældre skadelidte, og at yngre skadelidte herved underkompenseres.”*⁹⁹ Ifølge PTU burde kapitalfaktoren afhænge af flere forskellige kapitaliseringsfaktorer, herunder skadelidtes alder, således kapitalfaktoren var højere jo yngre skadelidte var. I stedet for en fast kapitalfaktor kunne man derfor lade denne afhænge af skadelidtes alder.

I medfør af EAL § 9 nedsættes erhvervsevnetabserstatningen, hvis skadelidte på skadestidspunktet er fyldt 30 år. Dette betyder, at skadelidte på eksempelvis 19 og 29 får samme erstatning, selvom den 19-årige (i mange tilfælde) har 10 år mere på arbejdsmarkedet end den 29-årige. Dette ville tidligere blive kompenseret ved forrentning af erstatningsudbetalingen, særligt hvor skadelidte stadig er barn på tidspunktet for udbetalingen. Det lave renteniveau gør dog, at denne forrentning ikke i dag giver et reelt afkast.

Som en løsning på børn og unges underkompensation ved kapitalfaktor 10, kunne også indsættes en bestemmelse, hvorefter erstatningen forhøjes procentvist for hvert år, den skadelidte er yngre end x antal år, ligesom man i medfør af § 9 nedsætter erhvervsevnetabserstatningen for hvert år, den skadelidte er ældre end 29 år. Her skal man naturligvis tage højde for den gennemsnitlige alder, hvor personer i almindelighed indtræder på arbejdsmarkedet, da den skadelidte ikke før dette tidspunkt vil lide et tab.

5. NORDISK RET

I det følgende vil der blive perspektiveret til reglerne for erhvervsevnetabserstatning i henholdsvis Norge og Sverige, som de primære lande, Danmark har tradition for at sammenligne med. Der er særligt lagt vægt på norsk ret, idet en større og interessant revision af lovgivningen på området (måske) er nært forestående.

5.1 Norsk ret

I norsk ret bygger udmålingen af erhvervsevnetabserstatning, ligesom det danske, på to økonomiske fremtidsprognoser: Hvor meget skadelidte kunne have oppebåret i indtægt *uden* skaden, og hvor meget skadelidte kan oppebære *med* skaden. Det er differencen mellem disse to prognoser, der udgør den skadelidtes indtægsttab.

Da der er tale om hypoteser, vil der altid være betydelige usikkerhedsmomenter. Derfor vil Norges princip om fuld erstatning for det individuelle tab ofte have ”*større præg af at være et normativt ideal end en ubetinget gennemførlig regel*”¹⁰⁰. Dette gælder i særdeleshed ved beregningen af erhvervsevnetabserstatningen for unge under uddannelse, da der knytter sig større usikkerhedsmomenter til hypoteserne, end det er tilfældet ved andre persongrupper.

Ligesom det er tilfældet i Danmark, skelnes der i Norge strengt mellem méngrad og erhvervsevne. Kun ved erhvervsevnetabserstatning til børn under 16 år anvendes invaliditetsprocenten som udgangspunkt for beregningen, jf. *skadeserstatningslovens* § 3-2a, og her udgør erhvervsevnetabserstatning og godtgørelsen for varige mén én samlet erstatning.¹⁰¹ Der er tale om en standardiseret erstatning, og præmissen for indførelsen af denne regel var, at der var stor usikkerhed om den fremtid de *ulige* skadelidte børn ville møde, og at man derfor måtte behandle dem *lige*.¹⁰² Dette betød, at der ikke skulle tages hensyn til køn, bopæl, evner eller familiebaggrund.¹⁰³

Særligt vedrørende skadelidte under uddannelse lægges der i norsk ret vægt på erhvervsretnin-

⁹⁹ Bet. 1383/2000 s. 73

¹⁰⁰ Bet. 1383/2000 s. 321

¹⁰¹ ”Barneerstatning” blev indført i 1987, jf. NOU 1987:4

¹⁰² NOU 2011: 16, afsnit 3.4.2.

¹⁰³ NOU 2011: 16, afsnit 6.1.1.

gen, såfremt det kan sandsynliggøres, at skadelidte ville have en fremtid inden for dette fag. Som eksempel herpå kan nævnes Højesteretsdommen Rt. 1981. s. 138 ”Sevaldsen”, hvor skadelidte på skadestidspunktet gik på sidste år af gymnasiet.¹⁰⁴ Erstatningen blev baseret på en vurdering af, at skadelidte ville være blevet ingeniør.¹⁰⁵ Den nærmere udmåling vil i vidt omfang ske på baggrund af lønstatistikker.¹⁰⁶

I 2011 fremlagde et personskadeudvalg betænkning NOU 2011.16 *Standardiseret personskadeerstatning* med forslag om revision af *skadeserstatningsloven*. Af udvalgets pressemeddelelse fremgår, at der i Norge i dag udmåles erstatning ved personskader således, at skadelidte får dækket sit individuelle tab. En sådan udmåling kan være ”tidskrævende, konfliktfyldt og kostbar”, hvorfor det efter udvalgets mening vil være mere gunstigt rent samfundsøkonomisk, at metoden for udmålingen forenkles gennem standardiserede erstatningssummer.¹⁰⁷ Dette indebærer, at alle skadelidte indenfor en nærmere bestemt persongruppe får samme standardiserede erstatningsbeløb.

Der er tale om et omfattende materiale med mange overvejelser om, hvordan Norges system for erstatning for personskade kan forbedres. Resultatet heraf blev, som nævnt ovenfor, at udvalget foreslog at standardisere erhvervsevnetabserstatningen ved at udmåle erstatningen på baggrund af tabeller, der primært baseres på skadelidtes alder og indtægtsniveau på tidspunktet for skaden. Der er således tale om en mellemting mellem standarderstatning og konkret fastsat erstatning. ”Indtægstabsmodellen” klassificerer skadelidte i grupper ud fra indkomst, hvor indkomsten sammenholdes med ”folketrygdens grunnbeløb”¹⁰⁸, således at der bliver tale om 5-19G (5 til 19 gange folketrygdens grundbeløb). Så længe skadelidte har tilknytning til arbejde eller uddannelse, er 5G minimumsniveauet.

Der er i udvalgets arbejde lagt stor vægt på dansk ret¹⁰⁹, hvorfor den i forslaget øgede standardisering kan virke som et overraskende resultat. Det skal dog bemærkes, at behandlingen af betænkningens forslag i øjeblikket er gået i stå.¹¹⁰ Der er afgivet talrige høringssvar, hvor flere giver udtryk for et ønske om visse ændringer i lovforslaget.¹¹¹ Disse vil dog ikke blive gennemgået nærmere i dette afsnit grundet de formelle begrænsninger for afhandlingen.

Særligt vedrørende erhvervsevnetabserstatning for unge skadelidte anføres det af udvalget, at de usikkerhedsmomenter, der gør sig gældende for børn, også gør sig gældende for unge voksne skadelidte. Dette begrundes af udvalget i, at mange unge mennesker skifter uddannelsesforløb i tyverne, og at mange veksler mellem arbejde og uddannelse. Derudover er der i nogle brancher dårlig sammenhæng mellem ens uddannelsesindsats og den løn, som efterfølgende kan oppebæres. Af denne grund finder udvalget, at det er vanskeligt at lægge afgørende vægt på det uddannelsesforløb, som den skadelidte har valgt, og dermed også vanskeligt at foretage en troværdig hypotese om hvilken indtægt de ville have oppebåret uden skaden. Udvalget anfører derfor følgende:

¹⁰⁴ Se også Rt. 1956 s. 287 ”Plesner”.

¹⁰⁵ Kjelland, 2009 s. 478

¹⁰⁶ Kjelland, 2009 s. 478

¹⁰⁷ <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/jd/Nyheter-og-pressemedlinger/pressemedlinger/2011/standardisert-personskadeerstatning.html?id=656675>

¹⁰⁸ Folketrygden er et obligatorisk socialt forsikringsystem, der yder økonomisk hjælp i tilfælde af arbejdsløshed, fødsel, alderdom mv. Folketrygdens grunnbeløb betegnes som G og anvendes til at beregne forskellige sociale ydelser.

¹⁰⁹ F.eks. foreslår udvalget ”smerteerstatning” indført, hvilket svarer til den danske svie- og smertegodtgørelse.

¹¹⁰ NRK: ”Endringsforslag til barneerstatning støver ned i departementet”, 10. marts 2014 (link i litteraturliste).

¹¹¹ Se eksempelvis høringsudtalelse fra Personskadeforbundet LTN og en samlet oversigt over afgivne høringsudtalelser (link i litteraturliste).

”Utvalget har sett det slik at standardiseringen bør ta usikkerheten på alvor, og dermed behandle store grupper av skadelidte på lik måte. Prinsipielt kan det hevdes at den mest rettfærdige måten å møte usikkerhet på, nettopp er å behandle alle likt. Først hvor usikkerheten gjennom det unge menneskets utvikling har blitt konvertert til en sikker prognose for et yrkesmessig livsløp, bør dette legges føringer for det standardiserte nivået.”¹¹²

Derfor foreslår udvalget en revision af den nugældende regel om *barneerstatning*. For det første foreslås det, at den nugældende aldersgrænse på 16 år forhøjes til 19 år. Det foreslås endvidere at separere godtgørelse for varige mén (tapt livsutfoldelse) og erstatning for erhvervsevnetabet (fremtidig inntektstap), således at der også for børn er tale om to adskilte erstatningsposter.

For de unge skadelidte under 19 år skal gælde en såkaldt to-fase-model.¹¹³

I den første fase erstattes den del af indtægtstabet, som relaterer sig til studiejob, sommerferiejob mv., oftest i perioden fra 13 til 18 år. Denne erstatning kaldes af udvalget ”overgangserstatning”. Opgørelsen heraf er standardiseret med udgangspunkt i méngraden og sker på tidspunktet, hvor skaden har stabiliseret sig. Herudover får skadelidte i fase 1 fastsat de øvrige erstatningsposter, bortset fra den, der relaterer sig til det varige erhvervsevnetab.

Baggrunden for at standardisere ”overgangserstatningen” i fase 1 med udgangspunkt i méngraden er, at den medicinske invaliditet bedre kan anvendes som styringsfaktor, når der er tale om ungdomsarbejde, der i høj grad er præget af at være fysisk, snarere end teoretisk. Derfor findes det rimeligt at antage, at der er en større sammenhæng mellem méngraden og erhvervsevnetabet, end det er tilfældet ved erstatning til voksne.¹¹⁴ Karrierevalget vil måske have ændret sig, men en ung skadelidt vil oftest have større tilvænningsmuligheder end en ældre skadelidt. Når vurderingen af erhvervsevnetabet udskydes, til skadelidte er fyldt 21. år, vil det oftest være muligt at vurdere, hvordan skadelidte kan tilpasse sit handicap i erhvervslivet.

I den anden fase rettes opgørelsen mod det fremtidstab, som skadelidte har lidt efter at være fyldt 19 år. Herved udskydes fremtidsprognosen til et tidspunkt, hvor man normalt har bedre forudsætninger for at vurdere skadelidtes erhvervsevne. Når erhvervsevnen er fastlagt, indkøres skadelidte i den indtægtstabsmodel, der gælder for alle.

Der gøres dog undtagelse, hvis erstatning kan opgøres tidligere, f.eks. i de tilfælde, hvor det er åbenbart, at skadelidte er helt uden erhvervsevne. Herudover foreslår udvalget, at skadelidte indrømmes en såkaldt valgfriheds-model, hvor skadelidte har mulighed for at få opgjort de mindre og moderate skader allerede i første fase på baggrund af méngraden. Denne alternative opgørelsesmodel er foreslået på baggrund af hensynet til, at skadelidte ikke bør vente en lang årrække på at få erstatning, når der er tale om mindre erstatninger. Der er tale om en betinget valgfrihed, da skadelidte må opfylde visse vilkår for at kunne kræve denne opgørelsesmodel anvendt. En betingelse kunne ifølge udvalget være, at modellen kun kan anvendes på méngrader, under 10 %.

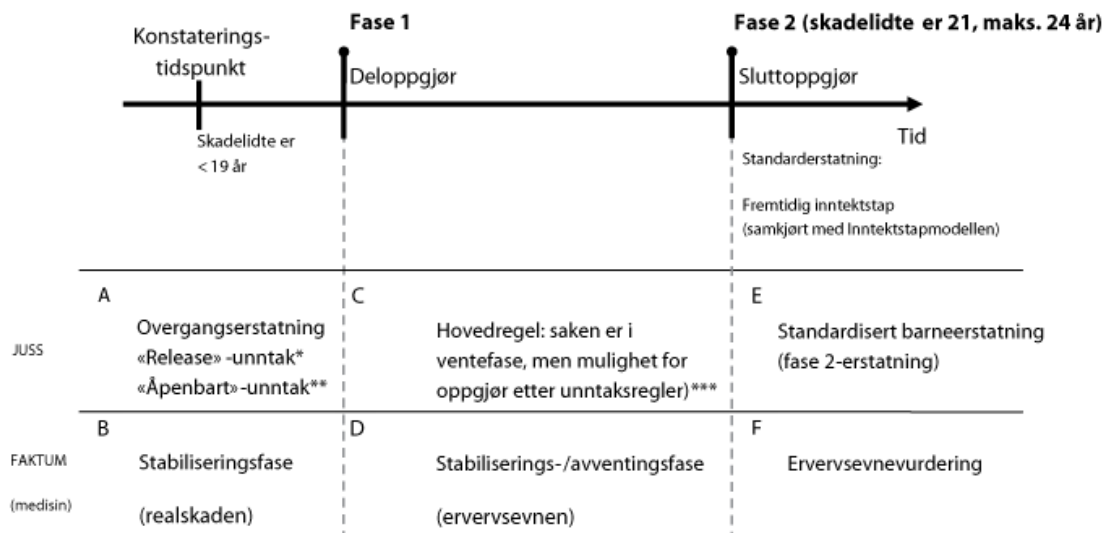
To-fase-modellen er illustreret i denne tabel:¹¹⁵

¹¹² NOU 2011: 16, afsnit 3.4.2

¹¹³ Som minder om erhvervsevnetaberstatning til unge skadelidte efter ASL.

¹¹⁴ NOU 2011: 16, afsnit 6.5.2.1

¹¹⁵ NOU 2011: 16, afsnit 6.7.2

Som det bærende hensyn bag to-fase-modellen nævnes af udvalget, at det på tidspunktet for fase 1 endnu er for tidligt at sige noget om skadelidtes fremtidige erhvervsevne.¹¹⁶ Modellen indebærer, at dele af sagen må stilles i bero, frem til skadelidte er 21 år. Her må skaden anses for at have stabiliseret sig i de fleste tilfælde¹¹⁷, da der på dette tidspunkt er gået mindst to år siden skadestidspunktet. På dette tidspunkt vil uddannelses- arbejds- og indtægtsmuligheder i fremtiden aftegne sig klarere end på et tidligere tidspunkt. De fleste personer er færdige med eksempelvis gymnasieuddannelser, når de er omkring 19 år, hvorfor der må anses for at være bedre grundlag for at vurdere karrierevalg. Erhvervsevnen vil herefter blive fastlagt ud fra en samlet vurdering, hvor både skadelidtes praktiske og teoretiske funktionsevne inddrages. Selvom udtalelser fra læger, psykologer mv. kan blive centrale for vurderingen, er der ikke lagt op til en ren medicinsk bedømmelse.

5.2 Svensk ret

De almindelige bestemmelser om erstatning uden for kontrakt findes i *skadeståndslagen*. Loven indeholder ikke anvisninger om erstatningsniveau eller udmåling, men indeholder derimod de grundlæggende regler og principper for skadeserstatningsretten, eksempelvis ansvarsnormen.¹¹⁸

Ligesom i Danmark er det i Sverige et grundlæggende princip, at den skadelidte har ret til fuld erstatning. I Sverige fastsættes erhvervsevnetabserstatningen efter en skønsmæssig vurdering af antaget gennemsnitlig indtægt, hvilket særligt problematiseres når der er tale om en ung person, der ikke har nogen indtægt, der afspejler erhvervsevnen. Derfor fastsættes erstatningen ikke, førend den skadelidte har nået en alder, hvor der er det fornødne overblik over de fremtidige forhold. Dette tidspunkt anses oftest at være indtruffet, når skadelidte er fyldt 16 år:

*"Särskilda problem bereder ersättningen till barn och ungdomar. I den mån det är möjligt brukar ersättningen inte fastställas förrän den skadelidande nått sådan ålder att hennes eller hans framtida förhållanden kan överblickas med någon säkerhet, vilket ofta anses inträffa vid sexton år. Inte ens en sådan uppskjuten bedömning ger någon ledning om det redan tidigt kan bedömas, att den skadelidande blir helt arbetsförmögen för livet."*¹¹⁹

I de tilfælde, hvor skadelidte helt har mistet erhvervsevnen, hjælper det intet at afvente vurderingen til et senere tidspunkt. Derfor vil man i mangel af holdepunkter lægge en gennemsnits-

¹¹⁶ NOU 2011: 16, afsnit 6.5.2.1

¹¹⁷ Hvis skadelidte var tæt på den øvre grænse på 19 år skal erstatningen opgøres *senest* når skadelidte er 24 år.

¹¹⁸ Bet. 1383/2000 s. 307

¹¹⁹ Hellner, 2010, s. 385

indkomst til grund for beregningen. Indkomsten skal som minimum svare til den indkomst, den gennemsnitlige befolkning uden kvalificeret uddannelse oppebærer. Dette udgangspunkt kan dog modificeres, således at indtægten opjusteres, såfremt der er gode grunde for at antage, at skadelidte ville have oppebåret en højere indtægt. Det ligger dog ikke fast hvilke omstændigheder, der kunne være sådanne "gode grunde", men social retfærdighed er ofte nævnt som et argument for *ikke* at lade forældres eller søskendes indkomstforhold danne grundlag for en prognose for skadelidtes egne fremtidsudsigter.¹²⁰

En dom illustrerer den situation, hvor en ung skadelidt har pådraget sig en så omfattende skade, at det ikke vil nytte at udskyde vurderingen af erhvervsevnetabet til et senere tidspunkt:

I HovR T 6553-13, afsagt af Stockholms Tingsrätt den 6. maj 2013, var skadelidte på skadestidspunktet blot 9 år gammel. Han blev som cyklist påkørt af en bil og pådrog sig så voldsomme skader, at hans kumulerede méngrad blev vurderet til 97 %, og han havde mistet hele sin erhvervsevne.

Trafikskadenämnden havde i sagen udtalt, at skadelidtes erhvervsevnetabserstatning skulle fastsættes efter statistiske oplysninger om medianårslønnen for den heltidsarbejdende del af befolkningen, dvs. både dem med og uden eftergymnasial uddannelse.¹²¹ Skadelidte gjorde i sagen primært gældende, at han ville have uddannet sig til civilingeniør, hvis skaden ikke var sket, subsidiært at han i hvert fald ville have taget en eftergymnasial uddannelse.

I sagen afgav skadelidtes forældre forklaring, hvoraf det fremgik, at skadelidte lige var i begyndt i 3. klasse på skadestidspunktet, og at han var intelligent og lærte hurtigere end andre børn. Særligt var skadelidte stærk i matematik og svensk, og i sin fritid spillede han skak og lavede "teknologiske opfindelser" i garagen. For forældrene var det åbenlyst, at skadelidte ville have fortsat på gymnasiet, og på grund af hans evner inden for matematik og generelle tekniske interesse troede de, at han ville være blevet civilingeniør. Forældrene udtalte endvidere, at skadelidte på tidspunktet for ulykken var bedre i skolen end hans søstre havde været på samme alder, og at den ene søster nu var uddannet socialrådgiver, mens den anden var ved at færdiggøre en kandidatuddannelse på Københavns Universitet. Skadevolders forsikringssselskab gjorde gældende, at familiens forhold i overensstemmelse med lovens forarbejder ikke skulle tages i betragtning.

Retten bemærkede, at grundlaget for *ikke* at tage forældre eller søskendes karrierevalg i betragtning er, at det ikke er sandsynligt, at barnet havde valgt samme karrierevej. Dog udtalte retten, at familieforholdene i den konkrete sag kunne være af en vis betydning, idet forældres tilskyndelse til videreuddannelse kunne have en vis påvirkning, således at skadelidtes individuelle forhold havde været præget heraf.

Dog fandt retten, at der var stor usikkerhed i vurderingen af skadelidtes fortsatte uddannelsesmæssige udvikling, idet han på skadestidspunktet kun var 9 år gammel. Det ville have taget omkring 10 år fra skadestidspunktet, før skadelidte eventuelt havde påbegyndt et studie. Derfor fandt retten det ikke sandsynliggjort, at skadelidte havde opnået arbejde som civilingeniør eller i øvrigt havde taget en eftergymnasial uddannelse, såfremt skaden ikke var sket.

Retten bemærkede, at skadelidte havde modtaget passende compensation i overensstemmelse med medianen for den fuldtidsarbejdende befolkning i Sverige med en stigning på 3 % om året. Dette var en rimelig standard i et sådant tilfælde, hvor der ikke var konkrete holdepunkter for en individuel vurdering. Byrettens dom blev stadfæstet af appeldomstolen Svea Hovrätt i Stock-

¹²⁰ Prop 2000/01:68 Ersättning för ideell skada s. 23 samt s. 86: Bilage 3: Sammanfattning (SOU1995:33).

¹²¹ Statistiske oplysninger fra Statistiska Centralbyrån, beskrevet i Personskadekommittéen Cirkulär 2/2013.

holm.

6. KONKLUSION OG SAMMENFATNING AF LØSNINGSFORSLAG

Efter at have belyst problemstillingerne i afsnit 4 og gennemgået norske og svenske bestemmelser og praksis i afsnit 5, må det konkluderes, at der ikke findes nogen enkel og smidig løsning på det rejste problem.

2001-loven er en væsentlig forbedring i forhold til 1984-loven, og den fungerer i det store og hele hensigtsmæssigt. Nogle af de særlige problemer for unge under uddannelse må med tiden forventes afklaret gennem retspraksis. Problemet er dog, at retspraksis i den årrække, den nye lov har været gældende, har været meget sparsom – særligt når man sammenligner med den omfattende praksis under 1984-loven. Dette må ses som et udtryk for, at mange af personskadesagerne for unge under uddannelse bliver forligt, hvilket kan skyldes den store uforudsigelighed og tilfældighed, der gælder på området. Som belyst ovenfor i afsnit 4.3, er erstatningsfastsættelsen meget lidt gennemskuelig, hvorfor det er svært for skadelidte (og andre implicerede parter i erstatningssagen) at forudse resultatet af en retssag. Dernæst bliver skadelidte pålagt en ikke uvæsentlig bevisbyrde, hvorfor retssager mod forsikringsselskaberne i det store og hele forekommer økonomisk risikable og uoverskuelige for skadelidte, som typisk er hårdt presset både økonomisk og psykisk på grund af følgerne af ulykken.

Det er i høj grad ønsket om fuldt ud individualiseret erstatning, der skaber usikkerhed i retsstillingen for unge under uddannelse. Faktum er, at der er fordele og ulemper ved både standardiseret og individuel fastsættelse af erhvervsevnetabserstatningen. Standardiseret erstatning kan føre til urimelige resultater for visse skadelidte og være særlig gunstig for andre skadelidte. Den individualiserede erstatning forekommer oplagt mest retfærdig, men i praksis har det vist sig, at der for unge under uddannelse er tale om en meget vanskelig bedømmelse, idet der på dette tidspunkt er mange usikkerhedsmomenter forbundet med en fremtidsprognose.

Den individualiserede metode er derfor tidskrævende, konfliktskabende og bærer mere præg af, at være et normativt ideal end en ubetinget gennemførlig regel.

Dertil kommer, at § 8 i nogle tilfælde fører til urimelige og tilfældige resultater. Nogle gange vil børn under 15 år blive favoriseret i forhold til skadelidte over 15 år og nogle gange omvendt.¹²² Dernæst er normalårslønnen i § 8 så højt sat, når den sammenholdes med erhvervsevnetabsprocent frem for méngrad, at den ofte vil være at foretrække for mange skadelidte over 15 år.

Som nævnt i gennemgangen af det svenske erstatningssystem, arbejder man her med en fuldt ud individuel bedømmelse af skadelidtes fremtidige erhvervsevnetab, også når der er tale om børn. Her vælger man blot at udskyde afgørelsen af erhvervsevnetabet til et senere tidspunkt¹²³, hvilket er i overensstemmelse med mindretalsudtalelsen i bet. 1383/2000.

Det i Norge foreslåede standardiserede system med individuelle modifikationer har til formål at gøre erstatningsudmålingen mere enkel og gennemskuelig for alle parter. Særligt for unge under uddannelse har man erkendt, at det er problematisk at fastsætte erhvervsevnetabsprocenten, før skadelidte er fyldt mindst 21 år, og taget konsekvensen heraf ved at foreslå en udskydelse af vurderingen.¹²⁴

Det forekommer mest hensigtsmæssigt at udskyde vurderingen af erhvervsevnetabet til et senere tidspunkt, hvor det er muligt med større sikkerhed at foretage vurderingen, både for så vidt

¹²² Jf. gennemgang af Bo von Eybens mindretalsudtalelse i afsnit 4.1 og 4.3.8.

¹²³ Typisk når skadelidte er fyldt 16 år, jf. ovenfor.

¹²⁴ Hvilket også blev foreslået af mindretallet i Bet. 1383/2000.

angår børn under 15 år og unge over 15 år på ikke-erhvervsrettede uddannelser. Herfra må naturligvis undtages de tilfælde, hvor det tidligere ligger klart, at skadelidte har tabt hele sin erhvervsevne. Der kan hentes inspiration fra Norges to-fasemodel, således at der ydes en form for midlertidig erhvervsevnetabserstatning for indtægtstab i ungdomsårene, indtil det er muligt at foretage en endelig vurdering af erhvervsevnetabet. Da der allerede i EAL § 10 findes hjemmel til, at Arbejdsskadestyrelsen kan afgive en midlertidig udtalelse, når den erhvervsmæssige situation ikke er afklaret, ligger en sådan løsning ikke fjern i det danske retssystem.

Ovennævnte model afhjælper dog ikke alle problemerne med årslønsfastsættelsen, da den hypotetiske fremtidsprognose uden skaden i mange tilfælde stadig vil være vanskelig. Her kunne det være hensigtsmæssigt at arbejde med en minimumsårsløn (normalårsløn lavere end den, der gælder i § 8) med mulighed for at regulere den i opadgående retning, hvis der er særlige holdpunkter for en højere årsløn. Der kunne f.eks. være tale om en skadelidte, der på skadestidspunktet var i gang med at afslutte sin gymnasieuddannelse med gode resultater og et ønske om at fortsætte på en videregående uddannelse. Her vil det ikke nødvendigvis kunne vurderes, om skadelidte vil have påbegyndt og færdiggjort en *specifik* uddannelse, men det vil kunne vurderes, om skadelidte var egnet til at påbegynde en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse og dermed beregne årslønnen ud fra et gennemsnit af fuldtidsarbejdende med hhv. kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse. Med henblik på en mere enkel administration af en sådan regel kunne der fastsættes standarderstatninger i grupperinger, således at man ikke skulle foretage en fuldstændig konkret bedømmelse, men i stedet vurdere i hvilken årslønsgruppe skadelidte måtte anses at befinde sig i, hvis skaden ikke var sket. Alternativt kunne man anvende gennemsnitslønnen for alle med den ikke-erhvervsrettede uddannelse, skadelidte gik på, ligesom man gør på erhvervsrettede studier. Ved at tage gennemsnittet for alle med stx-gymnasial baggrund har man taget højde for, at nogle aldrig videreuddanner sig og andre gør.

Som det blev illustreret med den svenske dom HovR T 6553-13, er bevisbyrden umulig at løfte for dem, der på skadestidspunktet er meget unge. Minimumsårslønnen bør derfor være fastsat således, at den yder tilstrækkelig kompensation, og kan eventuelt kombineres med en procentvis regulering, således at erstatningen forøges med en procentsats for hvert år, skadelidte var yngre end x antal år. Erstatningen skulle også for børn beregnes ud fra erhvervsevnetabsprocenten (som fastsættes, når det er muligt), således at alle skadelidte får beregnet erstatningen ud fra samme procentsatsskala. I og med børn først på et senere tidspunkt vil have indtrådt på arbejdsmarkedet, vil erstatningen ikke "mangle" før på et senere tidspunkt. Indtil udbetalingen af erhvervsevnetabserstatning gennemføres, kan der ydes en form for midlertidig erhvervsevnetabserstatning beregnet ud fra normalt fritidsarbejde for børn (ligesom der udbetales ménogdøgørelse, helbredelsesudgifter, svie og smerte mv.). Ved udbetalingen af den endelige erhvervsevnetabserstatning må der foretages en pristalsregulering som i EAL § 15.

En alternativ løsning, der kun kræver en mindre omfattende ændring af loven, er blot at udskyde afgørelsen af erhvervsevnetabet for børn under 15 år indtil det tidspunkt, hvor det er muligt at fastsætte erhvervsevnetabsprocenten. Herved ville børn/unge under og over 15 år blive ligestillet, da der for dem alle vil fastsættes en erhvervsevnetabsprocent. Hvis man omvendt anvendte méngraden for skadelidte over 15 år på ikke-erhvervsrettede uddannelser, ville man blot udvide området for overkompensation/underkompensation, hvorfor dette ikke synes at være en fornuftig løsning på uligheden. Samtidig vil det være ønskeligt, at der blev fastsat en uddannelsesmæssig grænse (grundskole) i stedet for aldersgrænsen.

Ovennævnte løsningsforslag afhjælper dog ikke alle problemer i fastsættelsen af erhvervsevnetabserstatning for unge under uddannelse. Faktum er, at det aldrig vil være muligt at sikre både konkret retfærdighed og enkle og administrerbare regler. Derfor er det ønskeligt, at der gennem retspraksis sker en afklaring af de spørgsmål, der følger af den nugældende regulering, hvorefter det kan evalueres og vurderes, om en anden erstatningsmodel er mere hensigtsmæssig. Ikke mindst bliver det interessant at følge udviklingen i norsk ret og den praksis en eventuelt ny lov resulterer i.

7. LITTERATURFORTEGNELSE

7.1 Litteratur

- Jørgensen, 1972 Erstatning for personskade og tab af forsørger, Stig Jørgensen, 3. udgave 1972
- EAL med kommentarer, 2002 Erstatningsansvarsloven med kommentarer, Jens Møller og Michael S. Wiisbye, 6. udgave 2002
- Jørgensen og Nørgaard, 1976 Erstatningsret, Stig Jørgensen og Jørgen Nørgaard, 1976
- Kruse, 1987 Erstatningsretten, Anders Vinding Kruse, 1987
- Isager og von Eyben, 2007 Lærebog i erstatningsret, Helle Isager og Bo von Eyben, 6. udgave 2007
- Kjelland, 2009 Lærebok i erstatningsrett, Morten Kjelland, 6. udgave 2009
- Bertholdt og Neugebauer, 2001 Personskadehåndbogen I, Frank Bertholdt og Christina Neugebauer, 2001
- Bertholdt og Neugebauer, 2003 Personskadehåndbogen II, Frank Bertholdt og Christina Neugebauer, 2003
- Hellner, 2010 Skadeståndsrätt, Jan Hellner, 8. udgave 2010
- Artikler:
- U1969B.89 Theodor Petersen: Hvad er et menneske værd i penge?
- U1984B.97 Bo von Eyben: Lovgivning om erstatningsudmåling
- U1993B.66 Jørgen Pedersen: Begrebet ”børn” i Erstatningsansvarslovens § 8, stk. 1
- U2007B.189 Jesper Perregaard: Personskadeopgørelse – hvad er status?
- FEST2000.71 Michael Lerche, Eva Rønne: Statslig erstatning til ofre for forbrydelser
- TFE 2006-3 Knud Riisa: Lovgivers rolle ved utmåling af personskadeerstatning

7.2 Lovgivning og forarbejder

EAL	Erstatningsansvarsloven Karnovs Lovsamling: Onlineudgaven af erstatningsansvarsloven https://jura.karnovgroup.dk/document/7000636478/1?versid=197-1-2001
ASL	Arbejdsskadesikringsloven Karnovs Lovsamling: Onlineudgaven af arbejdsskadesikringsloven https://jura.karnovgroup.dk/document/7000637515/1?versid=197-1-2001
KEL	Lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet Karnovs Lovsamling: Onlineudgaven af Lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet https://jura.karnovgroup.dk/document/7000544688/1?docid=LBKG20111113&versid=197-1-2001
OEL	Offererstatningsloven Karnovs Lovsamling: Onlineudgaven af offererstatningsloven https://jura.karnovgroup.dk/document/7000532880/1?versid=197-1-2001
1984-loven	Lov nr. 228 af 23. maj 1984 om erstatningsansvar
2001-loven	Lov nr. 463 af 7. juni 2001 om erstatningsansvar med senere ændringer
Bet. 679/1973	Betænkning nr. 679 1973 om erstatning for tab ved personskade og tab af forsørger
Bet. 976/1983	Betænkning nr. 976 1983 Udmåling af erstatning ved personskade og tab af forsørger (Betænkning III)
LFF1983-1984.2.7	Lovforslag med bemærkninger LFF1983-1984.2.7 Forslag til Lov om erstatningsansvar
Bet. 1383/2000	Betænkning nr. 1383 2000 Revision af erstatningsansvarsloven mv.
FT 2000-2001 L 143	Folketingstidende, FT 2000-2001 L 143 med bilag: Forslag til lov om ændring af lov om erstatningsansvar, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser og lov om afgift af ansvarsforsikringer for motorkøretøjer
LFF2000-2001.1.143	Lovforslag med bemærkninger LFF2000-2001.1.143

Forslag til Lov om ændring af lov om erstatningsansvar, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser og lov om afgift af ansvarsforsikringer for motorkøretøjer mv.

LVF2000-2001.1.143

Lovforslag LVF2000-2001.1.143

Forslag til lov om ændring af lov om erstatningsansvar, lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser og lov om afgift af ansvarsforsikringer for motorkøretøjer mv.

Lov nr. 439 om erhvervsuddannelser af den 29. april 2013

Lov nr. 578 om studiekompetencegivende eksamen i forbindelse med erhvervsuddannelse (eux) mv. af den 1. juni 2010

Norske forarbejder:

NOU 1987:4: Standardisert erstatning til barn

NOU2011.16: Standardisert personskadeerstatning

Prop 2000/01:68 Ersättning för ideell skada, Bilage 3: Sammanfattning (SOU1995:33)

7.3. Afgørelsesregister

UFR (Ugeskrift for Retsvæsen)

U1992.813V

U1999.1552H

U2000.2541Ø

U2001.28H

U2003.1589V

U2003.2269H

U2009.187

U2013.3067H

U2013.3324H

FED (Forsikrings- og erstatningsretlig domssamling)

FED1997.1298Ø

FED1998.73V

FED1999.1588V

FED2000.1890Ø

FED2001.2062/2

FED2001.2064/1

FED2001.2065/4

FED2002.1328Ø

FED2003.877V

FED2003.1034V

FED2003.1790V

FED2004.1680V

FED2004.1732V

FED2005.177Ø

FED2006.187V
FED2008.178Ø
FED2008.293V
FED2011.1V

Utrykt dom af den 23. april 2014 i sag BS 98-768/2013 (Retten i Esbjerg) vedlagt som bilag A

Svensk:
HovR T 6553-13

Norsk:
Rt. 1956 s. 287 ”Plesner”
Rt. 1981. s. 138 ”Sevaldsen”

Administrative afgørelser

Erstatningsnævnet
N.j.nr. 06-520-00663
N.j.nr. 06-520-03052
N.j.nr. 06-520-05351
N.j.nr. 08-520-11761

Kan findes i Erstatningsnævnets årsberetninger fra 2006, 2008 og 2010 her:
http://www.erstatningsnaevnet.dk/da/en_aar.aspx

Patientforsikringen
Sagsnummer 04-0247
Sagsnummer 04-0305
Sagsnummer 03-0386

Kan findes på <http://patienterstatningen.dk/da/Tema-afgoerelser.aspx>

7.4. Vejledninger og årsberetninger

Arbejdsskadestyrelsen:
Vejledning om erstatning for tab af erhvervsevne, 2010 (Vejledning 2010)
Vejledning om fastsættelse af årsløn, april 2014 (Vejledning 2014)
Vejledning om at fastsætte årsløn efter lov om arbejdsskader (Teknisk vejledning 2014)
Vejledning om erstatning for tab af erhvervsevne efter erstatningsansvarsloven (Vejledning EAL)

Erstatningsnævnet:
Årsberetning 2006
Årsberetning 2008
Årsberetning 2010
Årsberetning 2012

Patientforsikringen:
”Hvordan beregner vi din erstatning?”, vejledning 2012
<http://patienterstatningen.dk/da/Love-og-Regler/Beregning-af-erstatning.aspx#sect-6>

7.5 Hjemmesider og rapporter

”Både S og V ønsker ens erstatninger til skolelever”, Jyllandsposten den 20. august 2013
<http://jyllands-posten.dk/indland/ECE5887662/bade-s-og-v-oensker-ens-erstatninger-til-skoleelever/>

Lokaliseret den 22. marts 2014

”Endringsforslag til barneverstatning støver ned i departementet”, NRK den 10. marts 2014
<http://www.nrk.no/nordland/-endringene-ma-skje-na-1.11593510>

Lokaliseret den 5. april 2014

Frafald mellem HG og hovedforløbet i de merkantile erhvervsuddannelser – Analyse af HG-uddannedes veje efter HG og de kompetencer HG giver dem – Undervisningsministeriet
<http://www.uvm.dk/~media/B050DAFCDCCF415AA93A3361B6DFEC5D.ashx>

Lokaliseret den 4. marts 2014

Høringsudtalelse fra Personskadeforbundet LTN:

<http://www.regjeringen.no/pages/37909165/PSF.pdf>

Lokaliseret den 7. april 2014

”Kort om erhvervsuddannelserne” – Undervisningsministeriet

<http://uvm.dk/Uddannelser/Erhvervsuddannelser/Fakta-om-erhvervsuddannelserne/Kort-om-erhvervsuddannelserne>

Lokaliseret den 4. marts. 2014

Kronik: Erstatning for personskade – Bo von Eyben, Jyllandsposten den 3. april 2001
via Statsbiblioteket eller FT 2000-2001 L 143 bilag 32

http://webarkiv.ft.dk/Samling/20001/udvtilag/REU/L143_bilag32.htm

Lokaliseret den 10. marts 2014

”Minister er bekymret”, Jyllandsposten den 30. august 2013

<http://www.erstatningsadvokaterne.dk/HGsagen/jp%207.pdf>

Lokaliseret den 22. marts 2014

Overblik over erhvervsuddannelserne og indgange – EUX – Undervisningsministeriet

<http://uvm.dk/Uddannelser/Erhvervsuddannelser/Overblik-over-erhvervsuddannelser-og-indgange/Eux>

Lokaliseret den 4. marts 2014

Personskadekommittéen Cirkulär 2/2013:

<http://www.svenskforsakring.se/PageFiles/3206/2-2013%20Barnskadeschablon%20uppdaterat%2020130917.pdf>

Lokaliseret den 7. april 2014

Pressemelding af den 27. september 2011: Standardisert personskadeerstatning

<http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/jd/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2011/standardisert-personskadeerstatning.html?id=656675>

Lokaliseret den 7. april 2014

Samlet oversigt over afgivne høringsudtalelser:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2012/horing---nou-2011-16-standardisert-perso/horingsuttalelser.html?id=684650>

Lokaliseret den 7. april 2014

7.6 Øvrige forkortelser

Bet.	Betænkning
FED	Forsikrings- og erstatningsretlig domssamling
FT	Folketingstidende
H	Højesteretsdom
NOU	Norges offentlige utredninger
SOU	Statens offentliga utredningar (Sverige)
U	Ugeskrift for Retsvæsen
V	Vestre Landsretsdom
Vejledning	Arbejdsskadestyrelsens vejledning
Ø	Østre Landsretsdom
Årsberetning	Erstatningsnævnets årsberetning